

מאמר יח

איסור הסתכלות

1. הקדמה
2. האיסורים השייכים לאיסור הסתכלות
3. אילו נשים בכלל האיסור?
4. שיטת רבינו יונה
5. שיטת הסמ"ק
6. שיטת הסמ"ג
7. שיטת החינוך
8. שיטת ספר יראים
9. שיטת הר"ן, רבינו דוד ומהר"ם חלאה
10. שיטת הרמב"ם
  - א. מקורות סותרים בדברי הרמב"ם
  - ב. לא תתורו
  - ג. לא תקרבו
  - ד. לא תנאף
  - ה. הסבר האג"מ ברמב"ם
  - ו. סיכום שיטת הרמב"ם
11. שיטת הטור
12. דעת הב"י
13. דעת הלבוש
14. לסיכום
15. איסור הסתכלות בפנויה שאינה נדה
  - א. משום ונשמרת או משום קריבה
  - ב. דעת הרמב"ם
  - ג. דעת הגר"א
  - ד. מקומות המכוסים בפנויה
16. איסור הסתכלות בקרובות
  - א. למה דומה איסור הסתכלות?
  - ב. הסתכלות בדודתו
  - ג. דברי שו"ת זכרון יהודה
  - ד. הסתכלות במקומות המכוסים בקרובות
  - ה. הסתכלות להנאה

17. תוקף האיסור כיום

18. זאת תורת העולה

1. הקדמה

האם יש איסור להסתכל בנשים האסורות על האדם? אם כן מה תוקפו של איסור ההסתכלות בנשים שהם עריות או חייבי לאוין. האם הוא דאורייתא או דרבנן. מאיזה צד יש איסור, האם הוא מצד איסור של לא תתורו או קריבה לעריות או אולי הוא מצד ונשמרת מכל דבר רע. אלו הנושאים המתבררים במאמר הבא, ועוד באתי לברר כאן האם יש איסור ההסתכלות בפנויה שאינה נדה. במאמר זה לא נכנסנו לגדרי ההסתכלות האסורה, דבר זה יתבאר במאמר ראיה והסתכלות בע"ה.

2. האיסורים השייכים לאיסור הסתכלות

בדברי הפוסקים מצאנו שלש כיוונים לגבי המקור של איסור הסתכלות בנשים.

א. "לא תתורו" - המקור הידוע והמפורסם יותר הוא הפסוק המופיע בפרשת ציצית "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם". באופן פשוט פסוק זה מחייב להגביל את ראיית העינים, כפי שדרשו חז"ל בספרי^[1] :

ולא תתורו אחרי לבבכם, זו מינות כענין שנאמר ומוצא אני מר ממות
את האשה אשר היא מצודים וחרמים לבה אסורים ידיה (קהלת ז כו)
ואומר והמלך ישמח באלהים וגו' (תהלים סג יב): ואחרי עיניכם, זו
זנות כענין שנאמר ויאמר שמשון אותה קח לי כי היא ישרה בעיני
(שופטים יד ג)

ב. "לא תקרבו לגלות ערוה" – איסור כלל שלא להתקרב לעריות, וייתכן כי גם הסתכלות בעריות היא בכלל קריבה זו.

ג. "ונשמרת בכל דבר רע" – על פסוק זה דרשו בגמ' במסכת עבודה זרה^[2] :

ונשמרת מכל דבר רע שלא יסתכל באשה נאה ואפילו פנויה ולא באשת
איש ואפילו מכוערת

ראשית נדון בשני האיסורים הראשונים שהם נוגעים באופן ישיר בגוף האיסור להסתכל בנשים. האיסור הנוסף העוסק באיסור הרהור אינו עוסק באופן ישיר בהסתכלות אלא בהרהור הבא בעקבותיו. לכן נדון תחילה בעיקר בב' האיסורים הראשונים^[3] ובהמשך המאמר נדון בהרחבה באיסור הסתכלות משום הרהור.

(1) ספרי במדבר פרשת שלח פסקא קט"ו.

(2) דף כ' ע"ב.

(3) ונזכיר איסור ונשמרת כל שהוא קשור להבנת ב' האיסורים הנ"ל.

3. אילו נשים בכלל האיסור?

איסור הסתכלות מצד לא תתורו ומצד לא תקרבו שייך רק בנשים האסורות בהסתכלות הן כל העריות המוזכרות בפרשת אחרי מות^[4] וכלשון הרמב"ם^[5] "כל הבא על ערוה מן העריות", ועל זה המשך וכתב^[6] "והמסתכל אפילו באצבע קטנה ונתכוון להנות כמי שנסתכל במקום התורף". באיסור כלולים גם חייבי לאוין^[7] כלשון הרמב"ם שם בהמשך^[8] "וכל הדברים האלה אסורין בחייבי לאוין^[9]". פנויות שאינן נידות אסורות מדברי קבלה כלשון הרמב"ם שם בהמשך "הרי הוא אומר ברית כרתי לעיני ומה אתבונן על בתולה". ומבואר בגמ'^[10] שבכל אלו אין הבדל בין נאה למכוערת :

שלא יסתכל אדם באשה נאה ואפילו פנויה באשת איש ואפילו מכוערת

בתוקפו של איסור ההסתכלות בעריות מצאנו כמה שיטות בין הראשונים.

4. שיטת רבינו יונה

באגרת התשובה^[11] התייחס רבינו יונה לאיסור 'לא תתורו' וכך כתב שם :

ואסור לאדם להסתכל באשת איש מן התורה שנאמר ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם, ואמרו רז"ל ליבא ועינא תרי סרסורי דחטאה. ואסור להסתכל אפילו בפני אשה פנויה מדברי קבלה שנאמר ברית כרתי לעיני ומה אתבונן על בתולה

משמע מדבריו שבלאו של 'לא תתורו' כלולה כל הסתכלות, ואפילו אינה של הנאה או זנות.

(4) חמותו ואמה, כלתו, אשת אביו ואשת אחיו, אשת אחי אביו ואשת אחי אמו, אפילו נתאלמנו או נתגרשו, אחות אשתו [חכמת אדם כלל קכ"ה א] כל אשת איש וכן אשה נידה אפילו פנויה, כמבואר ברמב"ם הלכות איסורי ביאה פ"ד ה"א וכפי שכתב המ"ב בסמ"ע ע"ה סוף ס"ק ז "וכתבו הפוסקים דבתולות דידן בכלל נידות הן משיגיעו לכלל וסת ובכלל עריות הן". לגבי שאר הקרובות ע"י מה שנכתוב לקמן פרק 16.

(5) איסורי ביאה פרק כ"א הלכה א.

(6) שם הלכה ב.

(7) כגון ממזרת לישראל פצוע דכא וכרות שפכה מחזיר גרושתו אחר שנשאת א"א שזינתה ברצון שאסורה לבעלה שומרת יבם שאסורה לזר החולץ ליבמתו ועוד.

(8) הלכה ג.

(9) ע' גר"א אבן העזר ס"ק י שכתב ע"פ הגמ' בשבת ס"ד וע"ז כ. שאסרה הסתכלות בגויה, שהוא המקור לכל איסור הסתכלות של חייבי לאוין, כיון שבגויה הוא איסור של לא תתחתן. וע"ז שהרי הרמב"ם כתב בפרק י"ב מאיסורי ביאה הלכה ב "ולא אסרה תורה אלא דרך חתנות אבל הבא על הגויה דרך זנות מכין אותו מכת מרדות מדברי סופרים", וא"כ לא יהיה איסור הסתכלות חמור יותר מאיסור ביאה? וע"ל כי נראה מלשון הגר"א שכל הלכה א בשו"ע היא מכח "ונשמרת", כמו שנכתוב לקמן, ואיסור זה הוא רק דרבנן לדעת הרמב"ם כפי שנכתוב לקמן, א"כ יכול להיות שגזרו להסתכל בנכריות כיון שאסורות מדרבנן.

(10) ע"ז דף כ.

(11) סי' י"ח.

גם בשערי תשובה^[12] התייחס רבינו יונה ללאו זה וכתב:

וגם רבים נוקשים ונלכדים בחללם החושים הנכבדים: חוש הראות וחוש השמע. ונאמר על חוש הראות (במדבר טו, לט): ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם - הוזהרנו בזה שלא יסתכל אדם באשת איש ובשאר עריות פן יוקש בהן.

כאן הוסיף רבינו יונה שאיסור זה כולל הסתכלות בכל העריות ולא רק באשת איש. בסיכום דבריו נראה שאיסור ההסתכלות בערווה הנלמד מ'לא תתורו' הוא מדאורייתא.

5. שיטת הסמ"ק

בביאור מצוות 'לא תתורו' כתב הסמ"ק^[13]:

שלא לתור אחר העין דכתיב (במדב' ט"ו) אחרי עיניכם. דרשו רבותינו (סנהד' צ"ב) זהו זנות שלא יסתכל בנשים לשם זנות. אף על גב [ד]מפיק הסתכלו' נשים מקרא דונשמרת' מכל דבר רע. ההוא הסתכלות נשים שלא לשם זנות רק שנהנה בהסתכלה. אבל אי דמייך עליה כי כשורי או כי קאקי חיורי שרי. ומטעם זה אסרו חכמים להרצות מידו לידה מעות. וכל דבר שיכו' לבא לידי הרהור' זנות בנשים אסור לעשות.

מדבריו עולה שישנן ארבע דרגות בהסתכלות:

1. ההסתכלות שנאסרה בלאו דלא תתורו היא הסתכלות לשם זנות, והסתכלות זו אסורה מדאורייתא.
2. הסתכלות שלא לשם זנות אך לשם הנאה אסורה גם היא מדאורייתא מן הציווי 'ונשמרת'.
3. הסתכלות שלא לשם זנות ואין בה הנאה - מותרת מן התורה אך אסורה מדרבנן שמא יבא לידי הרהור.
4. כשאין לו שום הנאה מהסתכלות זו וגם אין חשש שיבא לידי הרהור כי דמייך עליה ככשורא^[14] או כקאקי חיורי, מותרת^[15].

בביאור לאו ד'ונשמרת' כתב הסמ"ק^[16]:

שלא יהרהר ביום דכתי' (דברים כ"ג) ונשמרת מכל דבר רע, אזהרה שלא יהרהר ביום ויבוא לידי קרי בלילה ולא יהרהר אפילו בפנויה. ויש

(12) שער ג' ס"ק ס"ד.

(13) מצוה ל'.

(14) כתובות דף יז ע"א: "רב אחא מרכיב לה אכתפיה ומרקד, אמרי ליה רבנן: אנן מהו למיעבד הכי? אמר להו: אי דמייך עלייכו ככשורא [קורה] - לחיי, ואי לא - לא".

(15) ברכות דף כ ע"א: "רב גידל הוה רגיל דהוה קא אזיל ויתבי אשערי דטבילה, אמר להו: הכי טבילו והכי טבילו. אמרי ליה רבנן: לא קא מסתפי מר מיצר הרע? אמר להו: דמייך באפאי כי קאקי חיורי. [אווויזם לבנות]".

(16) מצוה כ"ד.

לדקדק בכל כחו לרחק עצמו מהרהור מכל צד, כמו להסתכל בנשים ובמבלבושיהם, ולא בעופות ובהמות בשעה שנוזקין זה לזה.

מבואר א"כ שבפסוק 'ונשמרת מכל דבר רע' ציוותה התורה על מניעה מהרהורים שעלולים להביא לידי קרי בלילה. אין כאן איסור ישיר על ההסתכלות אלא לאו כולל על הרהור. הקשר להסתכלות הוא שבעקבותיה יבא לידי הרהור וע"ז הקפידה התורה. לעומת זאת לא תתורו היא מצווה על ראיית העיניים. לכן את מצוות ונשמרת מנה הסמ"ק בקבוצת המצוות המוטלות על הלב, ואילו את לאו לא תתורו מנה בקבוצת המצוות המוטלות על העין. את העובדה שהלאו לא תתורו הוא דווקא על ראייה לשם זנות למד הסמ"ק מלשון הפסוק 'לא תתורו ... אשר אתם זונים אחריהם' וכמו שדרשו בספרי^[17] "אחרי עיניכם זו זנות". לעומת זאת לאו דונשמרת, שהוא ציווי על הרהור עבירה, נאמר על ראייה לשם הנאה, משום שקיים להו לחז"ל שדווקא בראייה לשם הנאה יש חשש של קרי^[18].

ספר חרדים^[19], העתיק קיצור דברי הסמ"ק שאסר מדאורייתא רק לשם הנאה או זנות שלא כדברי ר' יונה שסתם דבריו ומשמע שכל ההסתכלות אסורה.

במסכת עבודה זרה^[20] הובאה ברייתא :

מעשה ברבן שמעון בן גמליאל שהיה על גבי מעלה בהר הבית וראה עובדת כוכבים אחת נאה ביותר אמר מה רבו מעשיך ה' ואף רבי עקיבא ראה אשת טורנוסרופוס הרשע רק שחק ובכה רק שהיתה באה מטיפה סרוחה שחק דעתידה דמגיירא ונסיב לה בכה דהאי שופרא בלי עפרא

ושאלו ע"ז בגמרא :

ולאסתכולי מי שרי מיתיבי ונשמרת מכל דבר רע שלא יסתכל אדם באשה נאה ואפילו פנויה בא"א ואפי' מכווערת

ולכאורה לשיטת הסמ"ק קשה, וכי עלה על דעת הגמ' שתנאים אלה הסתכלו לשם הנאה?

אולם נראה שקושיית הגמ' מתבססת על כך שאותם תנאים בירכו, והברכה מורה על כך שנהנו בראייתה, ואתי שפיר גם לשיטת הסמ"ק.

6. שיטת הסמ"ג

הסמ"ג כלל איסור ההסתכלות בלאו של 'לא תקרבו'^[21]. דעת הסמ"ג היא שהאיסור לא

(17) סוף פרשת שלח לך פיסקא קטו במהדורת "איש שלום".

(18) ואע"פ שלכאורה יש כאן ציווי כפול על אותו עניין, מ"מ תרווייהו צריכי, דמלאו דונשמרת למדנו איסור אע"פ שאינו מכוון לשם זנות, ומלאו דלא תתורו למדנו שכאשר מסתכל לשם זנות חמיר טפי ונאסר גם מצד עצם ההסתכלות.

(19) פרק כ"ב ד'.

(20) דף כ' ע"א.

(21) לאוין מצווה קכ"ו.

תקרבו לגלות ערווה' אינו מסתכם בביאה אסורה, אלא כולל כל קריבה לעריות [כגון חיבוק ונישוק]^[22]. בעניין איסור הסתכלות כתב הסמ"ג שם :

לפיכך אמרו חכמים (אבות פ"ג מי"ג) שאסור לו לאדם לשחוק עם הנשי' ולא לקרוץ בידי ורגליו ולא לרמוז בעיניו ולא להסתכל בהן ואפי' לשמוע קול(ה) [ן] ולהרהר בהן ולראות שערן אסור. וגם מטעם זה אסור להתייחד עם העריות שהדברים האלו מביאין לידי גילוי ערוה

נראה לכאורה שכל הפעולות שהזכיר הסמ"ג [שחוק, קריצה וכו'], שביניהן כלול גם איסור הסתכלות, הן חלק מ'לא תקרבו'^[23], וחז"ל פירשו בהרחבה שלא רק חיבוק ונישוק אסורים. לפי זה הסתכלות בנשים אסורה מדין לא תקרבו.

לפי ביאור זה תתפרש לשונו כך : כיון שכתוב לא תקרבו "לפיכך אמרו חכמים שאסור לאדם וכו' ולא להסתכל בהן" – מדאורייתא. חז"ל פירשו את הכתוב גם על הסתכלות ולא רק על חיבוק ונישוק. הבנה זו מתחזקת לאור העובדה שהסמ"ג סובר שגם ייחוד אסור מהתורה, כמו שכתב לקמן, ולכן גם סיים וכתב "וגם מטעם זה אסור להתייחד עם העריות".

אפשרות נוספת בביאור דבריו היא שלצדדין קתני, "לפיכך אמרו חכמים שאסור לאדם וכו' ולא להסתכל בהן" - אסרו מדרבנן, גזירה אטו לא תקרבו, וסיים "וגם מטעם זה אסור להתייחד", פירוש, מכח אותו איסור של לא תקרבו, ייחוד אסור מדאורייתא^[24].

7. שיטת החינוך

החינוך בביאור מצוות לא תקרבו^[25] כתב :

שלא להתעדן באחת מכל העריות, והן קרובות ואשת איש ונדה, ואפילו בלא ביאה כגון חיבוק ונישוק וכל הדומה לאלו הפעולות הרעות שמעמיקין בהן בעלי הזימה ההולכים אחרי ההבל ויהבלו ... מדיני המצוה, מה שאסרו חכמים זכרונם לברכה בזה לגדר, והוא שלא יקרוץ אדם בידי וירמוז בעיניו לאחת מן העריות, ושלא לשחוק עמהם כלל, ואפילו להריח בשמים שעליהם אסור, ושלא להביט בנשים כלל ואפילו בפני כלה בכוונת הנאה, ואפילו באצבע קטנה שלהן אסור להסתכל.

מדבריו למדנו שני דברים. א. איסור הסתכלות הוא פרט מאיסור קריבה לעריות. ב. האיסור להסתכל הוא סייג שגזרו חז"ל לגדר. אולם עדיין יש לברר האם כל הסתכלות איסורה מדרבנן בלבד או שמא גם לדעתו ישנה הסתכלות האסורה מדאורייתא.

(22) וכדעת הרמב"ם בספר המצוות מצוה לא תעשה שני"ג, ולא כרמב"ן בהשגות שם שמבין שלא זו היא רק על ביאה ממש.

(23) גדר האיסור הוא 'לא תקרבו', ולקמן נבאר אם הוא מדאורייתא או מדרבנן.

(24) ולפי זה תיושב השגת הרמב"ן על דברי הרמב"ם בסה"מ ל"ת שני"ג, שתמה כיצד ייתכן שרמזוה וקפיצה אסורים מדאורייתא, ולפי האמור אין זה קשה על הסמ"ג, ואכן רמזוה וקפיצה אסורים מדרבנן בלבד.

(25) מצוה קפ"ח.

בתוך דבריו כתב החינוך לאסור הסתכלות בפני כלה "בכוונת הנאה", ומשמע לכאורה שלדעתו אפילו אם מסתכל לשם הנאה אין כאן איסור תורה, וגם זה נכלל בקבוצה זו שהיא "מה שאסרו חז"ל בזה לגדר". אך עדיין יש לומר שאין זה מוכרח ולעולם הסתכלות לשם הנאה אסורה מדאורייתא, והסיבה שהחינוך אסר הסתכלות בפני כלה לשם הנאה בקבוצה זו היא משום שבא לחדש שגם הסתכלות בפני כלה אסורה אם היא לשם הנאה, למרות שיש בזה מצווה לחבכה על בעלה, ואמנם איסור זה הוא מדאורייתא. אולי לכן ס"ל שמה דהתירו הסתכלות בפני כלה הוא דווקא שלא לשם הנאה, שהוא רק איסור דרבנן, אך כאשר מסתכל לשם הנאה, שהוא איסור תורה, לא התירו.

אלא שא"כ קצת קשה מדוע לא הזכיר בהדיא שישנה הסתכלות האסורה מדאורייתא? אולם אין זה קושי שכן יש לומר שכלל זאת במה שכתב בפירוש הפסוק "לא תעשו שום קריבה שהיא הגורמת והמביאה האדם לגלות ערווה", ובכלל זה גם הסתכלות בנשים לשם הנאה.

8. שיטת ספר יראים

היראים באיסור נישואי כהן לאנוסה^[26] כתב בסוף דבריו :

ועוד הזהירנו רבותינו שלא להסתכל בעריות ואסמכוה אקרא ונשמרת
מכל דבר רע שלא יהרהר אדם ביום ויבא לידי טומאה בלילה

מפשטות לשונו משמע שכל איסור הסתכלות הוא מדרבנן.^[27] מדבריו נראה שאין לאסור הסתכלות מצד לא תתורו או מצד לא תקרבו. המקור היחיד לאסור הסתכלות הוא איסור הרהור בנשים שגם בזה סובר שאין הוא מן התורה אלא בגדר אסמכתא^[28].

סיוע לדעה זו יש להביא מאבות דרבי נתן^[29] :

(26) מהדורת שיף [וילנא תרנ"ט] סימן מה' עמ' 86. סימן רי"א בדפוס ישן.

(27) אמנם בהמשך דבריו כתב היראים "ומצינו שצריך הכתוב כפרה על הרהור עריות במלחמת מדין, דכתיב: ונקרב את קרבן השם וגו' לכפר על נפשותיכם לפני השם. אמר להם משה חזרתם לקלוקלכם הראשון אמרו לו: לא נפקד ממנו איש לעבירה. א"כ כפרה זו למה? א"ל אם מידי ע"ז יצאנו- מידי הרהור לא יצאנו"- משמע שהרהור דאורייתא, אך נראה שכוונתו כי פקודי החיל שרי האלפים ושרי המאות, הרגישו צורך עצמי לכפר על ההרהור, ולא שיש איסור מהתורה, רק כיון שהתורה טרחה לציין זאת- סימן שיש בעיה בהרהור, והוא עוד מקור לאסמכתא של חז"ל. מ"מ בתועפות ראם שם ס"ק כד' כתב שניתן לומר שלדעת היראים הרהור אסור מן התורה ואת הביטוי "אסמכתא" ניתן להסביר באופן אחר.

(28) בשו"ת יב"א [ח"א או"ח סי' ו' ס"ק ח'] כתב שגם מדברי ספר האשכול [ח"ג עמוד קכט] מוכח שראיה דרבנן שכתב: "ראיה כגון בעריות טפח באשה וכו', וכן ראית הקדש ושמיעת קול וריח, אע"פ שאין בהן איסור מעילה מה"ת-איסורא איכא". נראה שכוונת היב"א לדייק ממה שכתב שאין בזה 'איסור מעילה מה"ת' משמע שלא רק שאין בזה חיוב תשלומי מעילה אלא אף איסור אין, וממילא איסורו מדרבנן. אולם יש להעיר שבאשכול במהדורת אלבק [דף קצ"ב ע"ב] כתב "ואע"פ שאין בהן מעילה בקול וריח ומראה, יש בהן איסור", ובלשון זו יש לומר שאין בהם חיוב תשלומי מעילה אך מ"מ איסור דאורייתא מיהא איכא.

(29) פרק ב סוף הלכה ה'.

הרי הוא אומר (איוב לא) ברית כרתי לעיני ומה אתבונן על בתולה מלמד שהחמיר איוב על עצמו ולא נסתכל אפילו בבתולה והלא דברים ק' ומה אם בתולה זו שאם ירצה ישאנה לעצמו (לבנו לאחיו ולקרובו) החמיר איוב על עצמו ולא נסתכל בה אשת איש על אחת כמה וכמה.

האיסור בהסתכלות על פנויה הוא רק מדברי קבלה, מכח הפסוק 'ברית כרתי לעיני וכו' וגם לגבי אשת איש מסיים האד"נ "אשת איש על אחת כמה וכמה", וא"כ גם הסתכלות באשת איש אסורה מכח פסוק זה בלבד.

הגרי"פ בהגהותיו על ספר המצוות לרס"ג^[30] כתב כי דעת הרס"ג שאסור הסתכלות הוא דרבנן וקרא דלא תתורו אסמכתא בעלמא.

9. שיטת הר"ן, רבינו דוד ומהר"ם חלאוה

הר"ן בחידושו על מסכת פסחים^[31] התייחס המעשה בסנהדרין^[32] באחד שהעלה ליבו טינא ואמרו הרופאים תעמוד לפניו ערומה או תספר עמו אחרי הגדר. על דברים אלו כתב הר"ן כי "בוודאי דברים הללו אינן גילוי עריות ממש אלא שעבר בהן בלא תקרבו לגלות ערוה", מבואר כי לדעתו גם בהסתכלות באשה ערומה יש איסור תורה של לא תקרבו, וכ"כ שם במהר"ם חלאוה^[33] ובח' ר' דוד^[34].

הקשר שבין לא תקרבו לבין הסתכלות הוא שע"י ראיית העיניים מתעוררת אצל האדם תאוה וזמה בא לידי קריבה לעריות. אלא שיש להעיר שהסתכלות בעריות אינה קריבה לעריות כמו חיבוק ונישוק ודומיהם. עיקר הקפדתה של התורה הוא על הביאה, אלא שמחשש לביאה אסרה התורה את הדברים המביאים לידי ערווה שהם דברים המולידים קשר בין החוטא לבין הערווה^[35]. וכפי שכותב ר' ישראל מסלנט^[36]:

(30) ל"ת ד"ה "הן אמת דרבינו"

(31) דף כ"ה, סוף ד"ה "בכל מתרפאין".

(32) דף ע"ה.

(33) שם ד"ה "בכל מתרפאין חוץ".

(34) שם ד"ה "בכל מתרפאין". בדבריהם מבואר שהאיסור דאורייתא לפחות במקרה הזה שהעלה ליבו טינא. ואולי רק שם הוא דאורייתא כיון שהיה תחליף לביאה, וע' ריב"ש סימן רנ"ה שכתב על מקרה זה: "ואע"פ שאין בזה איסור דאורייתא" וודאי לפי הרמב"ן הסובר כי כל קריבה ואפילו חיבוק ונישוק דרבנן, א"כ כ"ש איסור הסתכלות.

(35) ראה בבית הלוי ח"א סימן א סוף ס"ק ח שיישב לפי עקרון זה שכתבנו את קושיית השער המלך בהלכות איסורי ביאה פרק כ"א הלכה א על הרמב"ם, הסובר כי גם חיבוק ונישוק אסורים מדאורייתא. הרי הגמ' ביבמות דף ג: אומרת כי הפסוק של יבמה יבא עליה- בא לפטור אחות אשה מייבום, ושואלת הגמ' הרי גם בלי הפסוק א"א ליבם, שהרי מצוות עשה של יבום אינה דוחה לא תעשה שיש בו כרת שנאמר באחות אשה. והקשה השער המלך: לפי הרמב"ם עדיפא מיניה הווי ליה לאקשוי הרי את העשה של יבום אינו מקיים עד שעת ביאה, ואילו איסור דאורייתא לרמב"ם עובר בשעת חיבוק ונישוק? ותירץ הבית הלוי כי עיקר הקפדתה של התורה על הביאה עצמה, ומחשש לביאה אסרה גם את הדברים המביאים לידי ביאה שהם גדר וסייג לביאת האיסור, ולכן אם הביאה עצמה מותרת בגלל עשה דוחה לא תעשה- אין גם איסור של קירוב בשר.

(36) הפלס תרס"א מובא גם באום אני חומה ח"א עמוד קכ"ג.

ענין הקורבה הוא התקשרות הרעיון תאות הזכר לנקיבה אשר אפשר להתגולל מזה [אולי לעיתים רחוקות אם לא יהיה שטן ומונע] ביאה והוא התאוה לבעול אשה אשר מצאה חן בעיניו [ע' תוס' סוטה דף ח ד"ה גמירי אין יצר הרע] פשטות דברי הספרא הוא שלא יקרב כמו שביאר הרמב"ן מצוה שנ"ג לא תיקרבו שום קירוב המביא לגלות ערוה היינו שלא לעשות דבר אשר יוליד מזה התקשרות רעיון הזכר עם נקיבה עריות.

ההסתכלות היא שלב מוקדם יותר. אין כאן קשר בין המינים, התהליך המתחולל כאן הוא חד צדדי בלבד^[37], אלא שהוא שלב קודם לפני שלב הקריבה.

10. שיטת הרמב"ם

א. מקורות סותרים בדברי הרמב"ם

בספרי הרמב"ם ישנן כמה התייחסויות לאיסור הסתכלות בנשים ויש לבחון את דעתו באיסור זה לאור כל המקורות בעניין.

1. בספר המצוות^[38] מפרש הרמב"ם את האיסור של 'לא תתורו אחרי עיניכם' באופן שונה מרבינו יונה:

המשך אחר ההנאות והתאוות הגשמיות והתעסק המחשבה בהן תמיד

וכן כתב גם בספר החינוך^[39] שזהו לאו כללי שלא נרדף אחרי תאוות העוה"ז.

2. לעומת זאת בהלכות תשובה^[40] כתב הרמב"ם:

המסתכל בעריות - מעלה על דעתו שאין בכך כלום, שהוא אומר וכי בעלתי או קרבתי, והוא אינו יודע שראיית העיניים עוון גדול, שהיא גורמת לגופן של עריות, שנאמר "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם".

נראה בפשטות שלא של לא תתורו הוא איסור פרטי ומשמעותו שלא להסתכל בעריות.

3. בהלכות ע"ז^[41], בהתיחסו לאיסור "לא תתורו" כתב הרמב"ם:

כך אמרו חכמים, אחרי לבבכם, זו מינות; ואחרי עיניכם, זו זנות

בפשטות משמעות המילה זנות היא הסתכלות בנשים, ומבואר א"כ שהפסוק "לא תתורו" אוסר הסתכלות בנשים מן התורה.

4. כמו כן במנין המצוות הקצר ובפתיחה להל' ע"ז כתב בביאור לאו זה:

שלא לתור אחר מחשבות הלב וראיית העיניים שנאמר 'ולא תתורו'.

(37) וברור שעובר אם מסתכל והיא כלל אינה יודעת.

(38) מצוה לא תעשה מ"ז.

(39) מצוה שפ"ז.

(40) פרק ד' הלכה ד'.

(41) פרק ב' הלכה ו'.

5. בהלכות איסורי ביאה^[42] כתב הרמב"ם :

[ב] ואסור לאדם לקרוץ בידיו וברגליו, או לרמוז בעיניו, לאחת מן העריות; וכן לשחק עימה, או להקל ראש. ואפילו להריח בשמים שעליה, או להביט ביופייה - אסור; ומכין למתכוון לדבר זה, מכת מרדות. והמסתכל אפילו באצבע קטנה של אישה, ונתכוון ליהנות, כמו שנסתכל במקום התורף; ואפילו לשמוע קול הערווה, או לראות שיערה - אסור:

[ג] והדברים האלו, אסורין בחייבי לאוין. ומותר להסתכל בפני הפנויה ולבודקה, בין בתולה בין בעולה - כדי שיראה אם היא נאה בעיניו, יישאנה; ואין בזה צד איסור, ולא עוד, אלא שראוי לעשות כן. אבל לא יסתכל דרך זנות, הרי הוא אומר "ברית, כרתי לעיניי; ומה אתבונן, על בתולה" (איוב לא, א):

בהלכה ג' עוסק הרמב"ם באיסור הסתכלות בפנויה וע"ז הוא אומר שהוא איסור מדברי קבלה מן הפסוק באיוב 'ברית כרתי לעיניי', משמע שהסתכלות המוזכרת בהלכה ב', שהיא הסתכלות בעריות, אסורה מדאורייתא. עוד ניתן ללמוד מכאן כי הסתכלות שנאסרה מן התורה היא משום איסור קריבה לעריות, שכן כתב דין הסתכלות באותה הלכה עם קריצה ורמיזה, שחוק וקלות ראש, שהם דברים המביאים לידי קריבה.

לעומת זאת המגיד משנה שם כתב על הלכה ב' :

ויש בדברים אלו מכת מרדות כידוע בכל איסור שהוא מדבריהם.

ומשמע שכונתו לכל המוזכר בסעיף זה, כולל להביט ביופייה וכן המסתכל ונתכוון ליהנות^[43]. וא"כ לדעתו הרמב"ם אוסר הסתכלות באשת איש מדרבנן בלבד.

6. במורה נבוכים^[44] בביאור טעם מצות פרישה מן העריות, כתב הרמב"ם :

וכבר ידעת שנאסר עלינו ליהנות בערוה באיזה אופן שיהיה ואפילו הראיה במטרת הנאה כמו שביארנו בהלכות איסורי ביאה.

הרמב"ם שם מבאר טעמי מצוות שהן מן התורה, ונראה לפי"ז שנוקט שאיסור הסתכלות ע"מ ליהנות הוא מהתורה ולא רק מגזירת חכמים.

7. בפירושו המשניות למסכת סנהדרין^[45] דן הרמב"ם באיסור קריבה לעריות וכתב :

ואסור להריח בשמים שעל הערוה ולהשביע את העין מצורתה לשם הנאה אלא שאין חייבין על כך מלקות, ואף על פי שאמרו לא תנאף לא תהנה לאף^[46] אלא שאין לוקין מדרשא.

(42) פרק כ"א הלכות ב' ג'.

(43) ואע"פ שיש לומר שהמ"מ דיבר רק על החלק הראשון בדברי הרמב"ם וא"כ מסתכל באצבע קטנה ונתכוון ליהנות לא נכלל בדבריו, אולם יותר נראה שעל כל דברי הרמב"ם כאן קאי.

(44) חלק ג' פרק מ"ט. עמ' שצ"ז בהוצאת הרב קאפח.

(45) פרק ד' משנה ד'.

(46) דרשה זו מופיעה במכילתא דרשב"י מהדורת הופמן פרשת יתרו כ'.

הרמב"ם מביא דרשה של חז"ל על הפסוק "לא תנאף" האוסר הנאה מריח של אשה. מפשט דבריו נראה כי גם מה שכתב קודם לכן, "להשביע העין מצורתה" נכלל בדרשה זו, וחז"ל נקטו ריח כדוגמא בעלמא להנאה מן הערוה^[47]. הרמב"ם מסיים "שאינ לוקין מדרשא" מכך יש ללמוד כי לדעתו דרשה זו היא איסור תורה, אלא שאין לוקין מדרשה, א"כ מבואר שלדעת הרמב"ם ההסתכלות אסורה מדאורייתא מצד "לא תנאף", אלא שאין לוקין עליה^[48].

כדי לבאר את דעת הרמב"ם נראה שעלינו לבודד בין הלאוין המוזכרים בדבריו לעניין הסתכלות, והיינו "לא תתורו", "לא תנאף" וכן "לא תקרבו".

ב. לא תתורו

על לאו זה מדבר הרמב"ם במקורות 1-4 [ספר המצוות, הלכות תשובה, הלכות ע"ז, מנין המצוות הקצר ומנין המצוות בפתיחה להלכות עבודה זרה].

אפשרות א' : לדעת הרמב"ם לאו דלא תתורו כולל הימשכות אחר מחשבות הלב ותאוות, הנכללות בראיית העין, ואין כאן איסור מפורש על הסתכלות בעריות. גם הימשכות זו מסייג הרמב"ם שהאיסור אינו בהימשכות חד פעמית אלא בהימשכות מתמדת אחר התאוות, וזה מה שכתב בסוף דבריו [בספר המצוות] "תמיד", כוונתו כאן לאידאולוגיה חומרנית ולא לנפילה חד פעמית. הרמב"ם מונה את האיסור לתור אחר הלב ואת האיסור לתור אחר העין כאחד ולא כשני איסורים, שהרי עניין אחד יש כאן והוא לא להימשך תמיד אחר רצונות ומחשבות^[49], ההסתכלות בעריות היא דוגמא להמשכות אחר תאוות ולכן היא נכללת בלאו של "לא תתורו". מה שדרשו חז"ל 'אחרי עיניכם זו זנות' אין משמעותו זנות נשים, אלא הימשכות אחר תאוות. פירוש

(47) הבנה זו יש להוכיח ממה שלעיל הזכיר הרמב"ם את האיסור של לא תקרבו ולא כלל בתוכו איסור הסתכלות להשביע עיניו, ורק כאן הזכיר איסור זה. ועוד שהרמב"ם הסביר שלא לוקה על דברים אלו משום שהם נלמדים מדרשה, ואם רק איסור הריח נלמד מדרשה, עדיין נשארת הקושיא מדוע לא לוקין על הסתכלות להשביע עינו, ולכן מוכרחים ענו לומר כי הרמב"ם למד מדרשה זו גם איסור הסתכלות.

(48) כ"כ לדייק בלשון הרמב"ם בשו"ת יב"א ח"א או"ח סי' ר' ס"ק ט'. העיר לי אחד התלמידים כי יש להעיר על דברים אלו מלשון הרמב"ם בפתיחה לספר המצוות בשורש ב' וז"ל "וכבר הגיע בהם הסכלות אל יותר קשה מזה וזה שהם כשמצאו דרש בפסוק יתחייב מן הדרש שהוא לעשות פעולה מן הפעולות או להרחיק ענין מן הענינים והם כלם בלא ספק דרבנן ימנו אותם בכלל המצות ואעפ"י שפשטיה דקרא לא יורה על דבר מאותם הענינים" ומבואר לכאורה כי "דרש" הוא מדרבנן בלבד, והרמב"ם שם מגדיר כי דרש הוא כל מצב בו אין קשר בין הדרשה לבין פשט הכתוב. לפי זה גם הדרשה של "לא תנאף לא תהנה לאף", שאין זה פשט הכתוב, תהיה דרש בלבד ותוקפה הוא מדרבנן בלבד ולא מדאורייתא? אולם נראה שאין בזה קושי שכן כוונת הרמב"ם היא שדרשת חכמים על "לא תנאף" איננה פשט הכתוב, ואין לאסור דברים אלו משום "לא תנאף", אולם דרשה זו היא ביאור של הלאו של "לא תקרבו", וא"כ מצד לא תקרבו יש כאן איסור תורה שגדריו מתבארים על פי דרשת חכמים על הפסוק "לא תנאף". ועיין כעין זה בהמשך דברי הרמב"ם שם שהביא דרשת חכמים על ביקור חולים וקבורת המת וכתב שהיא דרשה בלבד, אך למעשה סובר שהם חייבו מן התורה כענף מן מצוות "ואהבת לרעך כמוך". הרי שהדרשה באה להסביר גברי מצוה אחרת, וה"ה כאן.

(49) לעומת הסמ"ק שמנה את האיסור לתור אחר הלב בקבוצת המצוות המוטלות על הלב ואת האיסור לתור אחר העיניים במצוות המוטלות על העיניים.

המילה זנות היא הימשכות, וזו גם כוונתו בהלכות ע"ז. לפי זה מובן גם מדוע בפתחה להלכות איסורי ביאה לא מנה הרמב"ם את הלאו של לא תתורו^[50], שהרי לאו זה אינו ממוקד להסתכלות בעריות דווקא.

כן נראה גם מלשון הרמב"ם בפירושו המשנה^[51] ובהלכות איסורי ביאה בפרק העוסק בריחוק מן העריות^[52], שם כתב שדברים אלה אסורים משום לא תקרבו או משום לא תלכו בחוקות הגויים, ומנה בין האיסורים גם את איסור הסתכלות, ולא ציין שם שאיסור זה ללאו של לא תתורו.

אמנם בהלכות תשובה כתב הרמב"ם :

שראיית העינים עוון גדול שהיא גורמת לגופן של עריות, שנאמר ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם

ומשמע שלאו דלא תתורו הוא איסור על הסתכלות בנשים. אך נראה כי אין זה הסבר מוכרח, שהרי יש להעיר בדקדוק לשונו שלאחר שכתב שראיית העינים היא עוון גדול, לא כתב מיד את המקור לכך מן הפסוק, אלא הוסיף נימוק "שהיא גורמת וכו' " ורק לאחר מכן הביא את המקור מן הפסוק. נראה שיש ללמוד מכאן שהמקור שהביא הרמב"ם אינו בא ללמדנו את עצם הדין שראיית העינים נאסרה מן התורה. כל מגמת הרמב"ם בהבאת מקור זה היא ללמדנו עיקרון, לאפוקי מדעתו של החוטא הסובר שאין בראיית העינים דבר. הרמב"ם מלמדנו שראיית העינים "עוון גדול", וכהוכחה לדבר מביא שכאשר צייתה התורה על איסור המשך אחר התאוות היא נקטה לשון 'אחרי עיניכם', וללמדנו באה שהעיניים הם תחילת העבירה ומשם ימשך לדברים אחרים, שכן עין רואה, לב חומד וכלי המעשה גומרים, וא"כ וודאי שגם בראיה שאין בה מעשה יש חטא, ולעולם אין כוונת הרמב"ם לומר שלא תתורו הוא לאו המתייחס דווקא לראיית העינים.

עוד אפשר להסביר את דבריו בהלכות תשובה באופן אחר: מה שסיים הרמב"ם "שנאמר לא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם" אינו נימוק לכך "שראיית העינים עוון גדול", אלא למשפט הבא אח"כ "שהיא גורמת לגופן של עריות". הרמב"ם מבין שהתורה אסרה להימשך אחר התאוות שמא מתוך כך יבוא לידי מעשים אסורים, ועיקר ההקפדה היא על התוצאה של אותן מחשבות. לפי הבנה זו, בלאו דלא תתורו טמון עיקרון והוא שהנמשך אחר התאוות- סופו לבוא לידי עבירה. כוונת הרמב"ם בהלכות תשובה היא שמלאו דלא תתורו למדנו שמחשבות תאוות גוררות אחריהן עוונות כמעשה, ולכן גם ראיית העינים יכולה לגרום לגופן של עריות [לאפוקי מדעתו של החוטא המיקל בראיית העינים].

אפשרות ב' : העצי ארזים^[53] ומחצית השקל^[54] כתבו בדעת הרמב"ם שהסתכלות היא

(50) אע"פ שמנה לאו דלא תקרבו העוסק בריחוק מן הערוה.

(51) סנהדרין פרק ז' משנה ד'.

(52) פרק כ"א.

(53) שם ס"ק א'.

(54) אה"ע סי' כ"א ס"ק ב'.

איסור תורה מצד לא תתורו שהרי הרמב"ם בספר המצוות כתב ש"אחרי עיניכם זו זנות" היא דרשה גמורה ולא רק אסמכתא. מה שכתב הרמב"ם בהלכות איסורי ביאה שלוקיין על הסתכלות מכת מרדות, הוא משום שזהו לאו שבכללות, וכל לאו שבכללות אין לוקיין עליו, או שזהו לאו שאין בו מעשה שגם עליו אין לוקיין.

את איסור לא תתורו לדעת הרמב"ם הבינו האחרונים כנראה כך. בלאו של לא תתורו אסרה התורה הסתכלות בעריות, אולם דרך איסור זה רוצה התורה ללמדנו עיקרון רחב יותר. הלאו הפרטי הזה הוא מייצג ודוגמא לאדם הנמשך אחר תאוות העוה"ז וכמו שכתב החינוך "שלא ירדוף האדם אחר מראה עיניו, ובכלל זה שלא לרדוף אחר תאוות העוה"ז". פירוש שמן התורה נאסרה הסתכלות בעריות אלא שהרמב"ם והחינוך מרחיבים את האיסור לתחום כללי יותר. דרך האיסור של הסתכלות בעריות התורה מזהירה אותנו מפני הימשכות אחר החומרנות שראיית עריות היא המייצג המובהק שלהם.^[55]

על הבנה זו קשה: הרמב"ם כותב שלא דלא תתורו הוא על אדם הנמשך אחר התאוות "תמיד", וא"כ גם אם לאו זה עוסק ביסודו בהסתכלות בנשים, אין הוא אוסר אלא התבוננות מתמדת בנשים, ואילו הרמב"ם לא כתב ביד החזקה שלא זו הוא דווקא בהתבוננות מתמדת? אולי צריך לומר בדוחק שלפני אחרונים אלה היתה גירסת הרמב"ם בדפוסים הרגילים של ספר המצוות אשר המילה "תמיד" לא מופיעה שם, אולם לפי הגירסא המופיעה ברמב"ם פרנקל אכן דבריהם קשים.

אפשרות ג' : באוצר הפוסקים^[56] כתבו אפשרות נוספת בשם הפני משה^[57]. לפי דעתו סובר הרמב"ם כסמ"ק בביאור לאו דלא תתורו, והיינו שראיה לשם זנות נאסרה משום לא תתורו. מה שכתב הרמב"ם בהל' איסורי ביאה שהמביט ביופיה או המסתכל באצבע קטנה ע"מ ליהנות לוקה מכת מרדות, הוא משום ששם לא מיירי במסתכל לשם זנות, וכל שאינה הסתכלות של זנות אינו איסור תורה ולא לוקה אלא מכת מרדות. גם על דבריו יוקשה מלשון הרמב"ם בספר המצוות שכתב שלא תתורו כולל הימשכות מתמדת ולא נקודתית. כמו"כ יוקשה עליו מלשון הרמב"ם במו"נ ובפיהמ"ש שכתב לאסור הסתכלות לשם הנאה ומשמע שהוא איסור תורה ולא רק מדרבנן.

ג. לא תקרבו

מדברי הרמב"ם בהלכות איסורי ביאה נראה שיש לאסור הסתכלות בנשים מצד לא תקרבו לגלות ערווה'. כן מבואר גם בסמ"ג שכלל איסור הסתכלות בלאו לא תקרבו. אלא שיש לברר האם איסורו מדאורייתא או מדרבנן^[58].

(55) הצירוף של מינות וזנות הוא כפי שכותב הירושלמי בברכות [פ"א ה"ח] "לא תתורו אחרי ללבכם ואחרי עיניכם, - א"ר לוי: ליבא ועינא תרי סרסורי דחטא", וכע"ז במהרש"א ברכות י"ב.

(56) סי' כ"א ס"א ס"ק ז', א'.

(57) ס"ק א.

(58) באג"מ אה"ע ח"ד סימן ס כתב להסביר דעת הרמב"ם על פי שיטת הר"ן [ע"ז דף ט. מדפי הרי"ף] והנימוקי יוסף [סנהדרין דף י"ז: מדפי הרי"ף] הסוברים כי גם מה שאמרו שם "יספר עמה מאחורי הגדר" הוא דאורייתא, וראייתם משאלת הגמ' בסנהדרין ע"ה. שאסרו לספר אחר הגדר, ומזה מסיק

בפרוש המשנה^[59] כתב הרמב"ם שאין לוקין על הסתכלות בעריות, ודייקנו לעיל שאיסור דאורייתא יש אלא שאין לוקין. כדי לדייק יותר בדבריו שם יש לראותם במלואם, וז"ל שם:

והבא על ערוה מן העריות דרך איברין או שנשק אחת העריות או שחבק או שנגע באבר מאבריה כדי ליהנות, באיזה אבר שיגע מאברי גופה כגון אותם המתחככים ביד וברגל, וצורה זו מן התיעוב קוראים אותו חכמים עליהם השלום מנאפין ביד וברגל. וכן המצחק עם אחת העריות, והשחוק עמה והקריצה בעין לשם תענוג כל זה אסור והעושה אותם חייב עליהם מלקות, והם כולם כלולים בתוך שני לאוין האמורים בתורה האחד הוא אמרו יתעלה לא תקרבו לגלות ערוה... והשני אמרו לבלתי עשות מחקות התועבות... ואסור להריח בשמים שעל הערוה ולהשביע את העין מצורתה לשם הנאה אלא שאין חייבין על כך מלקות, ואף על פי שאמרו לא תנאף לא תהנה לאף אלא שאין לוקין מדרשא.

הרמב"ם כאן עוסק בלאו דלא תקרבו לגלות ערוה וכן בלאו דלא תעשו כחוקות הגויים. בתחילת הקטע כולל הרמב"ם בלאו זה גם מצחק עם העריות, שחוק עמה וקריצה, וכותב עליהם "והעושה אותם חייב עליהם מלקות". לאחר מכן מוסיף הרמב"ם עוד קבוצה והיא הרחת בושם שעליה והשבעת העין מצורתה. על קבוצה זו כתב הרמב"ם "שאין חייבין על כך מלקות". פשט לשונו נראה שגם בהסתכלות ובהרחת בשמים יש לאו דלא תקרבו, וכמו בקבוצה הקודמת. הרמב"ם מונה קבוצה זו בפנ"ע משום שכאן אין חיוב מלקות כמו בקריצה וכד'. א"כ דעת הרמב"ם שבהסתכלות בנשים ישנו איסור דאורייתא של לא תקרבו.

כל זה מה שכתב הרמב"ם בפירושו המשנה, אולם ביד החזקה נראה שהרמב"ם חזר בו^[60], שכן בהלכות איסורי ביאה כתב הרמב"ם שעל קריצה ושחוק עם הערוה אין מלקות מדאורייתא אלא מכת מרדות בלבד, אע"פ שבפיהמ"ש משמע שעל עבירות אלו לוקה מן התורה. בביאור הטעם שלוקה רק מכת מרדות ולא מלקות ארבעים כתב המ"מ שהוא משום שאיסורים אלו הם איסורי דרבנן בלבד, ומוכח שהבין שהרמב"ם חזר בו ממש"כ בפיהמ"ש וס"ל שקריצה ושחוק אסורים מדרבנן בלבד. לפי זה גם הסתכלות ביופיה והרחת בשמים שעליה אסורים רק מדרבנן ולא יהיו חמורים אלה

האג"מ כי גם קריצה ורמיזה וכל-גם הם דאורייתא. את דעת המ"מ שכתב שהוא דרבנן הסביר באג"מ "שלא כצריך לומר דבכרים שחשיב בהלכה ב' הוא רק בכרים שהוא עושה בעצמו שהיא לא עשתה כלום, שהוא מריח בשמים שעליה ומביט ביופיה וכן קורין בידיו ורגליו ורומז בעיניו וכן המסתכל ליהנות ממנה שלא שייך לבא לג"ע מאחר שלא נראה ממנה ג"כ שהיא רוצה כלום, לכן הוא רק מדרבנן, ונצטרך לפרש שגם לשחוק עמה ולהקל ראש היה באופן שהוא רק מצדו ולא מצדה, אבל דבור דרך חבה שהוא גם מצדה - גם המ"מ יודה שהוא מדאורייתא כהר"ן והש"ך וב"ש", לפי הבנתו במ"מ הסתכלות אינה אסורה מדאורייתא, כיון שאין בה פעולה דו צדדית וזה אינו כמו שכתבנו. [מה שכתב האג"מ כי הש"ך ביו"ד סימן קנ"ז ס"ק י כתב בדעת הרמב"ם שסיפור הוא דאורייתא, אינו מדוייק. שהש"ך רק כתב כי הר"ן צריך לסבור שלא תקרבו דאורייתא כמו הרמב"ם, אך לא כתב שהרמב"ם סובר כי סיפור הוא דאורייתא כמו הר"ן].

(59) סנהדרין פ"ז מ"ד.

(60) לפי המ"מ.

יותר מקריצה ושחוק עם הערוה.^[61] א"כ אין לנו ראייה שלדעת הרמב"ם הסתכלות אסורה מדאורייתא. וגם בשו"ת פנ"י^[62] ובכ"ש^[63] כתבו בדעת הרמב"ם שהסתכלות אסורה מדרבנן בלבד.

אלא שיש קושי במסקנת המ"מ, שהרי בספר המצוות הקצר, שהוא פתיחה ליד החזקה, כתב הרמב"ם :

שלא לקרב לעריות בדברים המביאים לידי גלוי ערוה, כגון חבוק ונשק ורמיזה וקפיצה, שנאמר אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה, מפי השמועה למדו שזו אזהרה לקריבה המביאה לידי גלוי ערוה.

מבואר שגם בשעה שכתב הרמב"ם את ספרו היד החזקה, היה בדעתו לחייב על רמיזה וקפיצה מן התורה^[64]. מסתבר שגם בהלכות איסורי ביאה נשאר הרמב"ם בהבנה זו ולא חזר בו בין הפתיחה ליד החזקה לבין הלכות איסורי ביאה. לפי זה יש לומר שמה שכתב הרמב"ם במניין המצוות 'כגון' חבוק ונשוק וכו' בא לרבות גם הסתכלות בעריות האסורה מדאורייתא, ונאמן לדבריו בפירוש המשנה^[65].

אלא שלפי זה יש להבין מדוע הרמב"ם חייב רק מכת מרדות ולא מלקות ארבעים? נראה כי יש לומר כפי שכתבו המחצית השקל^[66] והעצי ארזים^[67], שזהו לאו שאין בו מעשה שאין לוקין עליו^[68].

כן נראה שהבין גם הפרמ"ג^[69] בדברי הרמב"ם כאן. וכן כתב גם בעוד מקום^[70] :

דבא"א המסתכל אסור מהתורה אפילו במגולה כמו שיראה הרואה באה"ע"ז סי' כא' א

כוונתו למה שכתב שם השו"ע "המסתכל באצבע קטנה ע"מ ליהנות" והוא מועתק מהרמב"ם בהלכה ב'.

(61) שהרי הרמב"ם כתב עליהם "ואפילו להריח בשמים שעליה או להביט ביפיה"- משמע שיותר קלים מקריצה ורמיזה.

(62) אה"ע סי' מ"ד.

(63) סימן כ"א ס"ק ב'.

(64) וזו כוונת הרמב"ן בהשגות שכתב שדעת הרמב"ם בספר המדע שגם קריצה אסורה מדאורייתא. ואמנם הרמב"ן שם כתב גם שלדעת הרמב"ם אף לוקה על פעולות אלו, אך בהלכות איסורי ביאה מבואר שאינו לוקה עליהן אלא מכת מרדות בלבד.

(65) ומה שלא כתב במניין המצוות הקצר הסתכלות, הוא משום שהביא דוגמאות בלבד ואטו כי וכלא ליתי ולימני?

(66) אה"ע סי' כ"א ס"ק ב'.

(67) שם ס"ק א'.

(68) אמנם אחרונים אלה כתבו בדעת הרמב"ם שהסתכלות אסורה מדין לא תתורו, וע"ז כתבו דהוא לאו שאין בו מעשה [וכן הוסיפו שאין לוקין משום שהוא לאו שבכללות], אך כבר דחינו לעיל הבנה זו, ומ"מ ההסבר שכתבו בדעת הרמב"ם מתיישב גם לדרכנו.

(69) הפרמ"ג במשב"ז או"ח סי' ע"ד ס"ק א' כתב ללמוד מהלכה זו ברמב"ם שלוקין מרדות על לאו שאין בו מעשה. מבואר שהבין שהסיבה שלוקין מרדות אינה משום שזהו איסור דרבנן אלא משום דהוי לאו שאין בו מעשה.

(70) משבצות זהב או"ח סי' ע"ה סוף ס"ק א'.

גם השדי חמד^[71] הביא את דברי הפמ"ג בספרו שושנת העמקים (ריש כלל ט') וכתב :
אפשר שמיעת קול ערוה מן התורה אסור מלא תקרבו והתם בחיבוק
לוקה מן התורה לדעת הרמב"ם פרק כא' איסורי ביאה.^[72]
וא"כ הוא הדין בהסתכלות.

גם מלשון הרמב"ם במו"נ [הובאה לעיל], העוסק בהרחקה מן העריות, מבואר שהסתכלות אסורה מדאורייתא מצד לאו דלא תקרבו. שם כתב שכבר כתב כן בהלכות איסורי ביאה וזה סיוע למה שכתבנו בביאור דבריו ביד החזקה.

אולם עדיין אפשר לומר שגם המ"מ מודה שהסתכלות אסורה מדאורייתא. מה שכתב המ"מ בהלכות איסורי שהחיוב של הסתכלות הוא מדרבנן, אין כוונתו לבאר את מש"כ הרמב"ם "והמסתכל אפי' באצבע קטנה של אשה^[73] ונתכוון ליהנות", שהוא מדאורייתא, אלא כוונתו למש"כ הרמב"ם לעיל מיניה שהוא לקרוץ וכו' וכולל "או להביט ביופיה אסור", שהיא הסתכלות שלא על מנת ליהנות. לפי"ז הסתכלות במקום היופי, כאשר אינו לשם הנאה- אינה אסורה מדאורייתא וחייבים עליה רק מכת מרדות, אך כאשר מסתכל ומכוון ליהנות אסור מדין לא תקרבו. כן מבואר בדברי הרמב"ם בפירוש המשנה סנהדרין^[74] שכתב שאם הסתכל "להשביע את העין מצורתה לשם הנאה" חייב מלקות, ומשמע שרק כשזה לשם הנאה הוא איסור תורה. מה שכתב שם "ואסור להסתכל בה אלא אם כן לא נתכוון לידע צורתה", ומדויק מכאן שאפי' אם לא נתכוון ליהנות, אלא רק להכיר צורתה אסור מדרבנן, וראיה זו מקבילה להבטת ביופיה שעליה כתב המ"מ שאינה אסורה מדאורייתא אלא מדרבנן. גם במו"נ כתב הרמב"ם שאיסור הסתכלות הוא רק כאשר מתכוון ליהנות, ואם לא- אינו אסור מן התורה אלא מדרבנן^[75].

ד. לא תנאף

בפירוש המשניות לסנהדרין הזכיר הרמב"ם את דרשת חכמים על הפסוק "לא תנאף" אשר למדו מפסוק זה איסור הסתכלות.

אולם למעשה בשאר מקומות השמיט הרמב"ם דרשה זו. בספר המצוות לא מנה הרמב"ם כלל דרשה זו, ומשמע שחזר בו.

(71) מערכת הקוף כלל מ"ב.

(72) הגינת ורדים בקונטרס גן המלך (אות ק') הביא את דברי המהריק"ש [הסובר כי איסור קול מדרבנן] וכתב עליו : "משמע מדבריו דגבי עריות אין בדברים האלו רק איסור דרבנן בעלמא. ולעד"נ דאין דבריו נכונים דקול ומראה דאשה איסור גדול יש בהם דאמרינן בפ"ג דברכות דף כ"ד ע"א דקאמר שוק באשה ערוה, שנאמר גלי שוק עברי נהרות וכתוב קול ערוהך כו' קול באשה ערוה, שנאמר כי קולך ערב כו' ופירש רש"י מדמשבח לה קרא בהכי ש"מ תאוה היא עכ"ל".

(73) לשון הרמב"ם שכתב כאן "אשה" משמע כל אשה ואפילו אינה ערוה אך זה אינו נראה כי הלכה זו והקודמת עוסקות בעריות והרמב"ם נקט לשון אשה כי ציטט את לשון הגמ'

(74) פרק ז' משנה ד'.

(75) ושם עוסק הרמב"ם באיסורי תורה.

גם במנין המצוות הקצר, שם מנה הרמב"ם את האיסור לקרוץ לאשה ולשחוק עמה בכלל האיסור של "לא תקרבו", כמו שכתבנו לעיל, את הדרשה של "לא תנאף" השמיט.

גם בהלכות איסורי ביאה לא הזכיר כלל דרשה זו ומשמע שהבין שזו אסמכתא בעלמא, וחזר בו ממה שכתב בפירוש המשנה.

ה. הסבר האג"מ ברמב"ם

האג"מ התייחס לדברי הרמב"ם בשתי תשובות^[76]. בתשובה המוקדמת יותר^[77] כתב כי דעת הרמב"ם היא שכל איסור הסתכלות הוא מצד ונשמרת שנאסרה מדאורייתא, שכן איסור קריבה שהוא רק בנגיעה. החלוקה ברמב"ם בין ההסתכלות המוזכרת בהלכות ב' ג' לבין ההסתכלות המוזכרת בהלכות כ' כא' היא שבראשונות מדובר על הסתכלות במקומות הגלויים ולכן האיסור הוא דווקא במתכוון ליהנות משא"כ בהלכות כ' כ"א האיסור הוא אפילו באינו מתכוון, כיון ששם מדובר במקומות המכוסים.

צ"ע לשיטתו מדוע חייב הרמב"ם מכת מרדות דווקא במקומות הגלויים ולא במקומות המכוסים, הלא שניהם מכת אותו איסור של חשש הרהור? על זה תירץ האג"מ כי בהלכה ב', למרות שהראיה במקומות המגולים, מ"מ מדובר שמתכוון ליהנות ובזה מצוי יותר שיבוא לידי הרהור ולכן חייב מלקות, משא"כ בהסתכלות במקומות המכוסים, כיון ששם הרמב"ם אסר אפילו באינו מתכוון ליהנות, לא חייב מלקות כיוון שזה אינו מצוי שיבוא לידי הרהור, וכתב שכן משמעות השו"ע [וממילא גם הטור] שריכזו את כל ההלכות בסעיף אחד.

אלא שעדיין יש להקשות על דבריו, שכן אם האיסור משום הרהור, מדוע אסר הרמב"ם בהלכות ב' ג' דווקא חייבי לאווין ועריות, ולעומת זאת בפנויה אסר רק דרך זנות^[78] אך כשאינו דרך זנות אפילו אם מתכוון אין איסור? הרי איסור הרהור שווה בכל הנשים כמבואר בהלכות כ' כ"א העוסקות בהרהור מחמת הסתכלות במקומות המכוסים, ושם לא חילק הרמב"ם בין עריות לפנויה? לשון אחר: בפנויה אסרו הרמב"ם ובעקבותיו הטור דווקא דרך זנות וגם זה רק מדברי קבלה, ומשמע שהבטתה או הסתכלות רגילים המבוארים בהלכה ב' אינן בכלל האיסור של הסתכלות בפנויה, ואם איסורם משום הרהור- מאי שנא פנויה מערווה? בהכרח עלינו לומר בדעת האג"מ שלמרות שהרהור בפנויה אסור מדאורייתא, כפי שכתב הב"ש^[79], ידעו חז"ל ברוח קודשם כי הבטתה או הסתכלות במקומות הגלויים בפנויה אינה גורמת להרהור ברוב המקרים ולכן לא אסרו, משא"כ בהלכות כ"א וכ"ב הדנות בהסתכלות במקומות המכוסים, שם אסרו בכל אשה כולל פנויה כי אומד דעתם היה ששם יש חשש הרהור סביר יותר.

(76) אה"ע ח"א סימן נ"ו ואה"ע ח"ד סימן ס'.

(77) אה"ע ח"א סי' נו' נכתבה בתאריך ב' מנ"א תש"ך.

(78) כפי שדייק האג"מ באו"ח ח"א סימן כ"ו.

(79) סימן כ"א ס"ק א.

אמנם ראיתי ביפה ללב^[80] שכוונת הרמב"ם במה שכתב לא יסתכל דרך זנות היא הסתכלות יתירה יותר משיעור היכר, וכוונתו היא שבא להוסיף מה על שכתב לפני כן "ומותר להסתכל בפני הפנויה לבדקה" ולזה סייג הרמב"ם דבריו שלא יסתכל מעבר לזה. לפי דבריו ניתן להסביר שגם איסור הסתכלות בפנויה הוא משום הרהור, אלא שהתירו בהסתכלות מועטת כדי שיוכל לראות אם היא מוצאת חן בעיניו^[81]. אך נראה לי שפשט דברי הרמב"ם "דרך זנות" אינו הסתכלות יתירה בלבד^[82].

בתשובתו השניה^[83], שנכתבה כ 15 שנה מאוחר יותר, נראה שהלך בדרך אחרת. לפי דבריו שם איסור הסתכלות שייך ללאו של "לא תקרבו", בהלכה ב' אסור הרמב"ם הסתכלות משום איסור לא תקרבו, אלא שסייג זאת רק להתקרבות שיש בה בכדי ליצור קשר בין האיש לאשה, לכן באופן בו אין קשר בין האיש המסתכל לבין האשה אין איסור הסתכלות משום לא תקרבו^[84].

מדבריו בתשובה זו נראה כי אין לאסור הסתכלות מצד איסור הרהור, למרות שכתב שאם בפועל יהרהר יעבור על איסור תורה.

בשתי התשובות מניח האג"מ כי לדעת הרמב"ם האיסור להרהר הנלמד מן הפסוק "ונשמרת" הוא מן התורה^[85], אולם כבר הערנו לעיל שמכך שהרמב"ם השמיט פסוק זה גם במניין המצוות וגם ביד החזקה, נראה שלדעתו דרשת חז"ל מפסוק זה היא בגדר אסמכתא בלבד ולא לאו גמור.

1. סיכום שיטת הרמב"ם

כדי לבאר את דעת הרמב"ם נראה שעלינו לבודד בין הלאוין המוזכרים בדבריו לעניין הסתכלות.

לא תתורו : לדעתנו דעת הרמב"ם היא כי לאו דלא תתורו כולל הימשכות אחר

(80) ח"ד סימן כ"א אות י.

(81) לכאורה היה מקום לומר כי זו גם כוונת הגר"א שציין על דברי השו"ע "לא יסתכל דרך זנות" לאיסור ונשמרת, וגם על האיסור להביט ביופיה של ערוה ציין לגמ' בע"ז דף כ. שהביאה את איסור ונשמרת, ומבואר ששניהם מטעם אחד נאסרו, וא"כ כמו שאיסור הסתכלות באשת איש הוא גם שלא בדרך זנות, כך גם איסור הסתכלות בפנויה הוא בכל אופן. אולם לפי מה שנכתב לקמן אין זה כך, שכן למרות שלדעת הגר"א גם הסתכלות בפנויה נאסר משום ונשמרת, אך אין הוא דומה לאיסור הסתכלות בא"א. שכן בהסתכלות בערוה יש חשש הרהור בשעת ההסתכלות ולכן הוא נאסר בכל אופן, אך הסתכלות בפנויה אינו נאסר משום הרהור עכשיו אלא מחשש שיהרהר בה לאחר שתנישא, לכן אין לחוש אלא אם מסתכל בה דרך זנות דווקא.

(82) ועיי' גם באג"מ או"ח ח"א סי' כו' ד"ה "ובעצם משמע" שכתב שפשט הרמב"ם משמע דרך זנות דווקא, אך כתב שהמ"ב כנראה מבין שדרך זנות הוא לאו דווקא אלא כל שכוונתו ליהנות אסור, אך סיים שהוא דוחק.

(83) אה"ע ח"ד סימן ס' נכתבה בתאריך ד' מנ"א תשל"ה.

(84) היסוד לחילוק שבין הסתכלות שיש בה קריבה להסתכלות שאין בה קריבה הובאה גם בתשובתו המוקדמת, אלא ששם לא כתב להסביר כן ברמב"ם.

(85) אלא שבתשובה הראשונה רוצה לאסור מכח זה גם הסתכלות ובתשובתו השניה רוצה לכלול באיסור רק הרהור ממש, ולא את ההסתכלות.

מחשבות הלב ותאוות, הנכללות בראיית העין. אין כאן איסור מפורש על הסתכלות בעריות, אלא איסור הימשכות מתמדת אחר התאוות.

למרות שלכאורה מדבריו בהלכות תשובה משמע שלא תתורו עוסק בהסתכלות בנשים, כתבנו לעיל שתי אפשרויות להסבר דבריו שם שיתאימו עם מה שכתבנו לעיל.

לעומת זאת העצי ארזים והמחצית השקל שכתבו בדעת הרמב"ם שהסתכלות היא איסור תורה מצד לא תתורו. הסיבה שלוקין על הסתכלות מכת מרדות בלבד, היא משום שהיא לאו שבכללות וכל לאו שבכללות אין לוקין עליו, או שזהו לאו שאין בו מעשה שגם עליו אין לוקין.

הפני משה כתב כי הרמב"ם סובר כסמ"ק בביאור לאו דלא תתורו, והיינו שראיה לשם זנות נאסרה משום לא תתורו.

לא תקרבו : לדעתנו מדברי הרמב"ם בהלכות איסורי ביאה נראה שיש לאסור הסתכלות בנשים מן התורה מצד 'לא תקרבו לגלות ערווה', וכפשוטו לשונו בפיהמ"ש ובספר המצוות הקצר. כך נראה מלשונו במו"נ. כך נראה שהבין גם הפמ"ג בדעתו. הטעם שהרמב"ם חייב על הסתכלות רק מכת מרדות ולא מלקות ארבעים יש לומר כפי שכתבו המחצית השקל והעצי ארזים שזהו לאו שאין בו מעשה ואין לוקין עליו.

מאידך מלשון המ"מ נראה שהאיסור הוא מדרבנן ואינה דומה ראייה לחיבוק ונישוק, אך הסתפקנו אולי כל זה הוא דווקא כשאין כוונתו ליהנות אולם אם מכוון ליהנות מיפיה אולי גם לדעתו יש איסור תורה של לא תקרבו.

בשו"ת פני^[86] ובכ"ש^[87] כתבו בדעת הרמב"ם שאיסור הסתכלות בנשים הוא מדרבנן בלבד.

11. שיטת הטור

הטור כתב^[88] :

צריך אדם להתרחק מן הנשים מאד מאד ואסור לו לקרוץ בידי וברגליו ולרמוז בעיניו לאחת מן העריות ואסור לשחוק עמה או להקל ראשו כנגדה או להביט ביופיה ואפילו להריח בבשמים שעליה אסור ואסור להסתכל בנשים שעומדות על הכביסה ואסור להסתכל אפילו בבגדי צבעונין של אשה שהוא מכירה אפילו אינן עליה שמא יבא להרהר בה פגע באשה בשוק אסור להלך אחריה אלא רץ ומסלקה לצדדין או לאחוריו ולא יעבור בפתח אשה זונה אפילו ברחוק ארבע אמות והמסתכל אפי' באצבע קטנה של אשה ונתכוון ליהנות ממנה כאילו מסתכל בבית התורף שלה ואסור לשמוע קול ערוה או לראות שערה

(86) חלק ב' אבן העזר סימן מ"ד.

(87) סימן כ"א ס"ק ב'.

(88) אבן העזר סי' כ"א.

המתכוון לאחד מאלו הדברים מכין אותו מכת מרדות ואלו הדברים אסורים גם בחייבי לאוין

מלשון הטור נראה שדבריו לקוחים מן הרמב"ם^[89], אלא שברמב"ם יש חלוקה ברורה בין שתי הקבוצות. בהלכה ב' מונה הרמב"ם את איסור הרמיזה, הקריצה, השחוק, קלות הראש, הבטה ביופיה, הרחת בשמים שעליה, הסתכלות באצבע קטנה לשם הנאה וכן שמיעת קולה וראיית שעה. מדברי הרמב"ם נראה שאיסורים אלה שייכים לעניין של קריבה לעריות כפי שכתב בסוף הלכה א, או לאיסורי הנאה מהערווה. בהמשך הפרק^[90] דן הרמב"ם באיסור הרהור ושם מנה את כל שאר האיסורים המובאים בטור כאן. הטור קיבץ את הכל לסעיף אחד, ואת דין הסתכלות באצבע קטנה לשם הנאה, השייך לקבוצה א', מנה בסוף קבוצה ב'.

נראה שהדינים השונים המובאים בטור כאן אינם אסורים מאותו הטעם. את איסור הסתכלות בבגדי צבע של אשה נימק הטור "שמא יבא להרהר בה". אולם נראה ש"לקרוץ בידי וברגליו ולרמוז בעיניו" וכן "לשחוק עמה או להקל ראש כנגדה" המובאים בתחילת דברי הטור, וכן הרחת בשמים שעליה, אסורים משום קריבה לעריות, וכפי שציין המ"מ לגמ' ששחוק וקלות ראש מרגילין את האדם לערווה.

איסורי ההסתכלות שמביא הטור "להביט ביופיה" "מסתכל אפילו באצבע קטנה של אשה ונתכוין ליהנות" "לראות שעה" אסורים מצד איסור קריבה לעריות או מצד איסור הרהור שנלמד מן הפסוק "ונשמרת מכל דבר רע"^[91]. באיסור שמיעת קול ערווה ייתכן שנאסר עצם הקול משום הנאה מהערווה, או שנאסר מצד הרהור^[92]. לאור זאת נראה שהטור לא ירד לחילוק שבין קבוצות אלו. הטעם לכך הוא משום שמגמתו למנות מה אסור ולא למה אסור, ועדין צ"ע כיון שדבריו לקוחים מהרמב"ם וא"כ מדוע לא העתיק לפי החלוקה של הרמב"ם?

הטור פתח באיסורי עריות וסיים כי דברים אלה אסורים לא רק בעריות אלא גם בחייבי לאוין ומשמע שדווקא בעריות וחייבי לאוין קיימים איסורים אלה אך לא בשאר נשים, אולם פשט דברי הרמב"ם שהוא המקור לדברי הטור מורים שהאיסור להסתכל בנשים העומדות על הכביסה^[93] ובבגדי צבעונים של אשה^[94], וכן האיסור ללכת אחר אשה^[95] וללכת לפתח אשה זונה, שייך בכל הנשים ולא נאמר רק בחייבי

(89) וכן נראה שהבין גם הבי".

(90) הלכות י"ט עד כ"ד

(91) כפי שציין הגר"א לגמ' בע"ז דף כ ע"א.

(92) שתי האפשרויות הובאו במאמר קול באשה.

(93) ע' רש"י בברכות דף ס"א. "לא ילך אדם אחרי אשה בנהר- אחורי אשת איש מגבהת בגדיה מפני המים, וזה מסתכל בה".

(94) כפשטות הגמ' בע"ז דף כ: "ונשמרת מכל דבר רע שלא יסתכל אדם באשה נאה ואפילו פנויה, בא"א ואפילו מכוערת, ולא בבגדי צבע של אשה" משמע שבגדי צבע מתייחסים למה שכתב לעיל: ואפילו בפנויה.

(95) בגמ' ברכות דף ס"א: מבואר אפילו אשתו מאידך ע' שם ברש"י שכתב בד"ה "נודמנה לו על הגשר אשת איש והיא לפניו".

לאוין, שכן בכל המקומות הללו כותבים הרמב"ם והטור "נשים" או "אשה" סתם והכוונה לכל אשה^[96] כפי שמבואר ברמב"ם שהרי הלכות אלו עוסקות בהרהור ואפילו בבמה אסור להסתכל בשעה שמזדקקין זכר לנקבה. ועוד, שהטור שהעתיק את לשון הרמב"ם כתב שהטעם לאיסור להסתכל בבגדי צבעונין של אשה הוא כדי שלא יבא לידי הרהור, וודאי שזה נכון לכל ארבעת המקרים. א"כ ודאי חל האיסור בכל הנשים שהרי הרהור נגרם לאדם המסתכל בנשים העומדות על הכביסה או בבגדי צבעוניים, בין אם היא א"א ובין אם היא פנויה.

נראה שצריך לדחוק בדעת הטור ולומר שמה שסיים "ואלו הדברים אסורים גם בחייבי לאוין" אינו מתייחס לכל האמור לעיל אלא רק לגבי האיסורים המנויים ברמב"ם בהלכה ב^[97], אך לגבי מה שכתב הטור לעיל מיניה באיסורי הרהור, אין זה רק בחייבי לאוין אלא גם בשאר נשים, וכך נראה גם מהב"י שכתב על דברי הטור :

ומ"ש אלו הדברים אסורים גם בחייבי לאוין וכ"כ הרמב"ם בפרק הנזכר

הרמב"ם כתב את דבריו בסוף הלכה ג ואילו הטור כתב את דבריו בסוף הפסקא הכוללת גם איסורי הרהור שמובאים ברמב"ם בהלכות כ' כא'. מכך שהב"י כלל לא העיר על כך יש ללמוד שהוא הבין שמה שכתב הטור בסוף דבריו שהוא אף בחייבי לאוין, מתייחס רק לדוגמאות שהביא הרמב"ם בהלכה ב ולא לכל הדברים שהובאו בטור.

בסיום דבריו כתב הטור שכל העובר על אחד מהנ"ל לוקה מכת מרדות. לכאורה נראה מדבריו שהסתכלות אסורה מדרבנן בלבד והטעם שלוקין עליה מכת מרדות הוא משום שהעונש על איסור דרבנן הוא מכת מרדות, אולם אין הכרח לומר כן בדעתו, משום שאפשר שלדינא כל הקבוצה כולה בכלל עונש של מכת מרדות וכל מקרה וטעמו הוא, בדברים שאסורים וודאי מדרבנן, כגון הליכה אחרי אשה- לוקין מרדות משום שהוא מדבריהם. הסתכלות לעומת זאת אסורה מדאורייתא אך לוקין עליה מכת מרדות משום שהוא לאו שאין בו מעשה.

לעיל, בהסבר שיטת הרמב"ם הבאנו את דעת האג"מ שכל איסורי ראייה שבטור ושבוש"ע הם מצד חשש הרהור, כפשט לשון הטור והשו"ע.

12. דעת הב"י

הב"י באבן העזר^[98] העתיק את דברי אגרת התשובה של רבינו יונה המובאים בארחות חיים וז"ל :

[96] לשון אשה שכתב הטור במסתכל באצבע קטנה של אשה, נראה לי כיון שהעתיק את לשון הרמב"ם כאשר ברמב"ם ברור שהכוונה לעריות.

[97] וכפי שכתב הרמב"ם בתחילת הלכה ג.

[98] סימן כ"א ד"ה "ואלו הדברים אסורים".

כתוב בארחות חיים^[99] בשם ה"ר יונה^[100] אסור להסתכל באשת איש מן התורה שנאמר ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם ואסור להסתכל בפנויה מדברי קבלה שנאמר ברית כרתי לעיני ומה אתבונן על בתולה וכל המסתכל באשת איש מכשיל ומכחיש כח יצרו הטוב והודו נהפך עליו למשחית שכך ארז"ל^[101] כל המסתכל בעריות קשתו ננערת ואשר לא נשא עינו אל אשת איש זוכה ותחזינה עינו בנועם יי' מדה כנגד מדה שכך ארז"ל^[102] כל הכובש עינו מן העריות זוכה ומקבל פני שכינה שנאמר עוצם עינו מראות ברע ונאמר אחריו מלך ביפיו תחזינה עיניך. ואסור מן התורה להרהר באשה ואפילו פנויה וחמור הרהור פנויה ממגעה שעל ההרהור עובר בלאו מן התורה שנאמר ונשמרת מכל דבר רע ופירשו רז"ל^[103] שלא יהרהר ביום ויבוא לידי טומאה בלילה עכ"ל

כבר כתבנו לעיל כי דעת ר' יונה היא שבהסתכלות על העריות יש איסור תורה מצד לא תתורו וכן מצד ונשמרת. הב"י לא ציין שיש החולקים על דברי ר"י. לאור זאת הבין בספר תורת ההסתכלות^[104] שלדעת הב"י אין מחלוקת בזה ולכו"ע יש בהסתכלות על הנשים איסור תורה, אולם אין דבריו מוכרחים, שהרי פשט דברי המ"מ הם שלרמב"ם הסתכלות אסורה מדרבנן בלבד, והיה לב"י לציין אותו כחולק על רבינו יונה^[105]. מכך שהב"י השמיט את דברי המ"מ יש ללמוד שאין כוונתו לומר שדברי ר"י מוסכמים לכו"ע ורק הביא דבריו כדעה נוספת. ועוד, שרבינו יונה כתב בסוף דבריו שהרהור נאסר מדאורייתא מלאו של ונשמרת, אולם הרמב"ם כלל לא מנה לאו זה במניין המצוות, וגם הרמב"ן שהשיג עליו^[106] וסבר שיש למנות אותו, הסביר את הציווי כאן על עניין אחר, וא"כ ודאי אין כוונת הב"י לומר שדברי רבינו יונה מוסכמים לכו"ע.

כנראה מגמת הב"י בהבאת דברי ר"י כאן היא רק להביא דעה נוספת בעניין איסור הסתכלות, או שהביא את דברי ר"י רק לשם הדגשה לחומרת הסתכלות בנשים.

השו"ע העתיק את לשון הטור, וא"כ כמו שבטור אין הכרע האם ס"ל לאסור מדאורייתא או מדרבנן, ה"ה בדעת השו"ע אין הכרעה. אולם הגר"א^[107] ציין לאבות דר"נ^[108] המרחיב את איסור לא תקרבו לנדונים נוספים וסיים ע"ז "ואסמכתא היא", ומבואר שהבין שכל הנאמר בסעיף כאן אינו אסור מדאורייתא אלא מדרבנן וקרא

99) ח"ב הלכות ביאות אסורות סי' יג

100) אגרת התשובה י"ח, כ'.

101) סנהדרין דף צ"ב ע"א.

102) מדרש רבה סוף פרשת אחרי מות כג, יג.

103) עבודה זרה כ' ע"ב.

104) תחילת סי' א'.

105) ואף אם נאמר כמו שרצינו ליישב לעיל שדווקא הבטח ביופיה אינה אסורה מדאורייתא לדעת המ"מ, אך הסתכלות ע"מ ליהנות ודאי אסורה מדאורייתא, עדיין לא מובן מדוע הב"י לא ציין שמפשט דבריו משמע והסתכלות אסורה מדרבנן, והיה לו לדון בדבריו.

106) השגות לסה"מ שכחת הלאוין המצוה האחת עשרה.

107) ס"ק ט'.

108) פרק ב' הלכה ה'.

אסמכתא בלבד^[109].

13. דעת הלבוש

בדין איסור הסתכלות כתב הלבוש^[110] :

כתיב [במדבר טו, לט] לא תתורו אחרי לבבכם וגו', לפיכך אמרו ז"ל [עי' רמב"ם איסורי ביאה פכ"א ה"ב] דבר תורה צריך אדם להתרחק מאד מן הנשים. ואסור לו לקרוץ בידי וברגליו ולרמוז בעיניו לאחת מן העריות. ואסור לשחוק עמה או להקל ראשו כנגדה או להביט ביופיה, ואפילו להריח בבשמים שעליה אסור. וכל המסתכל באשת איש מכשיל ומכחיש כח יצרו הטוב והודו נהפך עליו למשחית ... ואסור מן התורה להרהר באשה אפילו בפנויה ... עוד אמרו ז"ל [ב"ב נו ע"ב] אסור לאדם להסתכל בנשים בשעה שעומדות על הכביסה שמגלות רגליהם, דבא לידי הרהור ... והמסתכל אפילו באצבע קטנה של אשה ונתכוין ליהנות ממנה כאילו מסתכל בבית התורף שלה. ואסור לשמוע קול ערוה או לראות שערה שכל אלו דברים מביאין ההרהור, והמתכוין לאחד מאלו הדברים מכין אותו מכת מרדות, ואלו הדברים אסורים [גם] בחייבי לאוין

דעת הלבוש כי איסור "ולא תתורו" הוא לאו כללי של התורה המחייב התרחקות מנשים^[111] כולל הבטה ביופיה. מאידך בסוף הסעיף כתב הלבוש כי הסתכלות באצבע קטנה או ראיית שערה אסורות מצד הרהור. לכאורה היה ניתן לחלק בין הבטה במקומות היופי שהוא מדין לא תתורו, לבין הסתכלות באצבע קטנה שאינו מקום יופי, אך מה נעשה שהלבוש כתב גם בראיית שערה שאסורה מצד הרהור למרות שהוא מקום יופי. אולי לדעתו יש חילוק בין ראייה להסתכלות, שלראות את שערה היא ראייה שטחית, ואפי' אם היא במקום היופי - אסורה רק מצד הרהור, אולם הבטה והסתכלות ביופייה שהוא מבט עיוני, אסורה מצד לא תתורו. כל זה הוא במקומות היופי, ואילו במקומות שאינם מקום יופי גם הסתכלות אסורה רק מצד הרהור. לגבי מה שאסר הסתכלות בנשים העומדות על הכביסה במקומות המכוסים מצד הרהור בלבד צ"ל שהמדובר הוא בנשים שאינן עריות או חייבי לאוין, כי באלו יש גם איסור של לא תתורו כאמור.

109) ומה שציינן על להביט ביופיה לגמ' בע"ז הלומדת איסור זה מונשמרת, אין זו ראייה דס"ל שאסור מדאורייתא, דהרי אפשר שגם לימוד זה הוא אסמכתא בלבד.

110) אבן העזר סימן כ"א סעיף א.

111) מדבריו נראה כי גם קריצה, רמיזה, שחוק וקלות ראש הן מהתורה וכנראה נתנה תורה לחכמים להגדיר מה כלול באיסור. עי' במה שכתבנו לעיל כי גם הרמב"ם בספר המצוות הקצר, שהוא פתיחה ליד החזקה, כתב שקריצה ורמיזה הן דאורייתא מצד לא תקרבו והרמב"ן השיג עליו.

דעת רבינו יונה היא שאיסור הסתכלות הוא מדאורייתא משום 'לא תתורו'. בנוסף לכך יש לאו כללי של איסור הרהור בעריות הנלמד מן הפסוק 'ונשמרת'.

לדעת הסמ"ק – הסתכלות לשם זנות אסורה משום לא תתורו, והסתכלות לשם הנאה אסורה משום ונשמרת, ושניהם דאורייתא. כך סובר גם בעל החרדים.

מהסמ"ג נראה שהסתכלות אסורה משום לא תקרבו, אולם אין הכרעה בדבריו אם מדאורייתא או מדרבנן, אולם מהר"ן, המהר"ם חלואה ור' דוד נראה שהוא אסור מדין לא תקרבו ואיסורו מדאורייתא. בדבריו מבואר כי גם איסור הרהור בנשים הוא מן התורה [למרות שלא מנה אותו כלאו בפני עצמו].

דעת היראים שהסתכלות אסורה מדרבנן. כך גם נראה שהיא דעת הרמב"ן הסובר שכל קריבה לעריות שאינה ביאה היא דרבנן. כן מדוייק גם מלשונו של הרמב"ן בתורת האדם^[112] שמגדיר גם הסתכלות כאבקה של עבירה^[113].

בדעת הרמב"ם נחלקו האחרונים בתוקף האיסור ומצינו בזה שלוש דעות : א. הב"ש והפני" – אסור מדרבנן בלבד. ב. העצי ארזים והמחצית השקל - אסור מדאורייתא. ג. הפני משה - רק במסתכל לשם זנות אסור מדאורייתא.

לדעתנו סובר הרמב"ם שיש איסור תורה בהסתכלות והוא נובע מלאו של לא תקרבו, אך לא תתורו אינו עוסק כלל באיסור הסתכלות. בתוקפו של האיסור כתבנו כי אולי לדעת המ"מ האיסור דרבנן וכן כתבנו אפשרות אחת בטור ובשו"ע שהעתיק דבריו, אולם אין הכרח לומר כן בדעתם, משום שאפשר שלדינא כל סעיף א בשו"ע בכלל עונש של מכת מרדות אולם כל מקרה וטעמו הוא, בדברים שאסורים ודאי דרבנן, כגון הליכה אחרי אשה, לוקין מרדות משום שהיא מדבריהם. הסתכלות לעומת זאת אסורה מדאורייתא אך לוקין עליה מכת מרדות משום שהיא לאו שאין בו מעשה.

הגר"א כתב בדעת הטור והשו"ע, שהאיסור דרבנן משום 'ונשמרת'.

גם האג"מ כתב בדעת הטור והשו"ע שהאיסור הוא מצד ונשמרת אלא שלדעתו זהו איסור תורה ולא איסור דרבנן.

דעת הלבוש לחלק בין סוגי ראיות שחלקן אסור מדאורייתא מצד לא תתורו וחלקן מצד הרהור.

המ"ב כתב^[114] :

אבל לענין איסור הסתכלות לכו"ע המסתכל באשה אפילו באצבע קטנה כיון שמסתכל בה להנות עובר בלאו דלא תתורו אחרי עיניכם

(112) כתבי הרמב"ן ח"ב הוצאת מוסד הרב קוק עמוד ל"ה.

(113) כמו אבק ריבית שהוא איסור דרבנן למרות שאבק שביעית דאורייתא, אך ודאי הרמב"ן לשיטתו בהשגות על ספר המצוות שקריבה דרבנן והסתכלות אינן חמורות יותר מחיבוק ונישוק.

(114) סימן ע"ה ס"ק ז'.

ואמרו שאפילו יש בידו תורה ומע"ט לא ינקה מדינה של גיהנם

לאור האמור לעיל יש להעיר שמה שכתב "כו"ע" אינו מדויק. ראשית שיטת היראים היא שכל איסור הסתכלות הוא מדרבנן בלבד. גם הסמ"ק הסובר שלא דלא תתורו נאמר על ראיית העיניים, סובר שהוא דווקא בהסתכלות לשם זנות ולא בראיה לשם הנאה. בדעת הרמב"ם כתבנו שנראה שלא דלא תתורו אינו מיירי כלל בהסתכלות ולדעת אחרונים רבים הרי שדעת הרמב"ם היא שכל איסור הסתכלות הוא מדרבנן בלבד, וביניהם המ"מ באחת האפשרויות. דברי המ"ב יכוננו רק לפי הבנת העצי ארזים והמחה"ש, שהביא דבריו, בדעת הרמב"ם, הסוברים שלרמב"ם לאו דלא תתורו נאמר על ראיית העיניים אך גם לדעתם ייתכן שהוא רק בנתכוון ליהנות.

השו"ע העתיק את לשון הטור, וא"כ כמו שבטור אין הכרע האם ס"ל לאסור מדאורייתא או מדרבנן, ה"ה בדעת השו"ע אין הכרעה. אולם הגר"א על השו"ע^[115] ציין לאבות דר"נ^[116] המרחיב את איסור לא תקרבו לנדונים נוספים וסיים ע"ז "ואסמכתא היא", ומבואר שהבין שכל הנאמר בסעיף כאן אינו אסור מדאורייתא אלא מדרבנן וקרא אסמכתא בלבד^[117].

לכאורה היה מקום לומר כי מי שאסר הסתכלות מצד הרהור יתיר להסתכל במצב בו יודע האדם בודאות כי הוא לא יהרהר, אולם לענ"ד אין זה כך. שכן כאשר חז"ל אסרו פעולות מסוימות משום הרהור, הפעולות נאסרו כעת מצד עצמן גם אם בפועל לא יביאו לידי הרהור. שכן חז"ל הגדירו שפעולה זו יש בכוחה להביא לידי הרהור ולכן אסרה. מאידך, ודאי שאם יש פעולה שחז"ל התירו, אולם האדם יודע שהיא תביא אותו לידי הרהור, ודאי שהיא תהיה אסורה, שכן למעשה יש כאן הרהור שהוא עיקר הדבר אותו אסרה התורה.

סוף דבר הכל נשמע כבר פסק הרמב"ם ובעקבותיו השו"ע שאסור להביט ביופייה והמסתכל באצבע קטנה של אשה [שאינה ממקומות היופי] ונתכוון ליהנות, הרי הוא כמי שנסתכל במקום התורף. וכיון שהאיסור הוא עצמי אין הבדל בין אם האשה יודעת שמסתכלים עליה או לא והרמב"ם והטור והשו"ע סתמו לאסור בכל מקרה.

15. איסור הסתכלות בפנויה שאינה נדה

א. משום ונשמרת או משום קריבה

הדיון בלאו לא תתורו וכן בלאו לא תקרבו עוסק בהסתכלות בעריות, או בחייבי לאוין, כגון פנויה שהיא נידה. אך באשה שאינה ערוה, כגון פנויה שאינה נדה, לא שייכים איסורים אלו ועל כן יש לדון מה דין הסתכלות בפנויה שאינה נדה.

115) ס"ק ט'.

116) פרק ב' הלכה ה'.

117) ומה שציין על להביט ביופייה לגמ' בע"ז הלומדת איסור זה מונשמרת, אין זו ראייה דס"ל שאסור

מדאורייתא, דהרי אפשר שגם לימוד זה הוא אסמכתא בלבד.

אחד המקורות לאיסור הסתכלות בבתולה הוא הברייתא באבות דר"נ^[118] :

הרי הוא אומר ברית כרתי לעיני ומה אתבונן על בתולה (איוב ל"א א') מלמד שהחמיר איוב על עצמו ולא נסתכל אפילו בבתולה. והלא דברים ק"ו ומה אם בתולה זו שאם ירצה ישאנה לעצמו לבנו לאחיו ולקרובו החמיר איוב על עצמו ולא נסתכל בה אשת איש על אחת כמה וכמה. ומפני מה החמיר איוב על עצמו ולא נסתכל אפילו בבתולה מפני שאמר איוב שמה אסתכל אני היום ולמחר יבא איש אחר וישאנה ונמצא שאני מסתכל [גירסת הגר"א : מהרהר] באשת איש :

רש"י באיוב^[119] כתב בטעם האיסור :

שמה אחר ימים תנשא ונמצאתי כרוך אחריה כך מפורש באדר"נ

א"כ מצינו שלושה טעמים לאיסור :

- א. גירסת הרפוסים באדר"נ – שמה תינשא ונמצא מסתכל בא"א.
- ב. גירסת הגר"א באדר"נ - שמה תינשא ונמצא מהרהר בא"א^[120].
- ג. רש"י – שמה תינשא ונמצא כרוך אחריה.

לפי טעמו של רש"י הסתכלות נאסרה כאן משום חשש קריבה^[121], גם לפי הטעם הראשון נראה שיש כאן סניף של איסור קריבה, והיינו שאסור להסתכל בפנויה שהיא א"א פוטנציאלית, גזירה שמה יבא להסתכל בה אח"כ ויעבור על איסור הסתכלות בא"א^[122] שנאסר מצד קריבה לעריות.

מקור נוסף הוא הברייתא בעז^[123] האוסרת הסתכלות בפנויה מטעם אחר : "ונשמרת מכל דבר רע שלא יסתכל אדם באשה נאה ואפילו פנויה, א"א ואפילו מכווערת", הברייתא פותחת בפסוק "ונשמרת מכל דבר רע" העוסק באיסור הרהור שמגיע בעקבות ענינים שונים, לפי זה איסור ההסתכלות בפנויה הוא משום חשש הרהור שתלוה את ההסתכלות. לפי זה מובן גם מדוע הברייתא אוסרת הסתכלות בפנויה דווקא אם היא נאה, ומשמע שאם היא מכווערת מותר, שכן כיון הבעיה בהסתכלות על הפנויה היא איסור הרהור, איסור זה שייך דווקא בפנויה נאה.

בשונה מהברייתא באבות דרבי נתן, שם איסור הסתכלות בא למנוע איסור עתיד, הברייתא בעז² סוברת שבהסתכלות ישנו איסור עכשווי של חשש הרהור, כמו שאר

(118) מסכתות קטנות מסכת אבות דרבי נתן נוסחא א פרק ב.

(119) פרק ל"א פסוק א.

(120) בספר "שני אליהו" על אדר"נ ביאר שטעמו של הגר"א ששינה מנוסח הרפוסים הוא משום שהוקשה לו, מדוע יש לחוש כאן לאיסור הסתכלות, הרי מה שהסתכל בעבר לא היה הסתכלות באשת איש, ואם הכוונה על העתיד, מדוע לחוש שיסתכל בה לאחר שתינשא. לכן גרס "יהרהר" ואז יש אפשרות להסביר שמה שראה קודם שנישאה יגרום לו להרהר אחר שתינשא.

(121) וכך נראה גם ממשנה ב שהוא משום לא תקרבו, כאשר משנה ה היא המשך למשנה ב.

(122) אין כאן איסור הסתכלות בעצם אלא רק גזירה אטו הסתכלות אסורה, אולם הטעמים שיש באיסור הסתכלות שייכים גם בגזירה. הבנה זו אינה לפי רש"י באיוב שכתב במפורש שהוא משום קריבה.

(123) דף כ' ע"א.

הדוגמאות המוזכרות בהמשך הברייתא שם, ולא איסור עתידי. לפי הבנה זו ההסתכלות בפנויה נאסר משום חשש הרהור וייתכן כי הוא מדאוריתא כפי שכתב הסמ"ק במצוה כ"ד שאיסור הסתכלות בפנויה הוא מהתורה מדין ונשמרת.

ב. דעת הרמב"ם

הרמב"ם כתב בדין זה^[124] :

והדברים האלו אסורין בחייבי לאוין, ומותר להסתכל בפני הפנויה ולבדקה בין בתולה בין בעולה, כדי שיראה אם היא נאה בעיניו ישאנה ואין בזה צד איסור ולא עוד אלא שראוי לעשות כן, אבל לא יסתכל דרך זנות הרי הוא אומר ברית כרתי לעיני ומה אתבונן על בתולה.

הרמב"ם השמיט את הפסוק של "ונשמרת מכל דבר רע" שעליו הסתמכה הברייתא, וגם השמיט את ההסתייגות שרק בנאה יש איסור. מדברים אלו ניתן להסיק כי הרמב"ם הלך בעקבות האדר"ג שהסתכלות על הפנויה נאסרה משום גזירה אטו קריבה^[125] ולא משום ונשמרת.

מסקנא זו תואמת את מסקנתינו לעיל בדעת הרמב"ם כי לדעתו הפסוק "ונשמרת מכל דבר רע" לא אוסר הסתכלות בנשים, ומן התורה ההסתכלות נאסרה משום איסורים אחרים.

לאור זאת ברור גם מדוע הרמב"ם סמך הלכה זו להלכות א- ב שעוסקות באיסורי קריבה או הסתכלות כמו שכתבנו לעיל בדבריו, ולא הביא איסור הסתכלות בפנויה בהלכות י"ט ואילך העוסקות באיסור הרהור.

עוד מובן לפי זה מדוע הרמב"ם כתב שהאיסור להסתכל בפנויה הוא הוא רק אם מסתכל בה "דרך זנות" [וכך כתב גם החכמ"א^[126] "דרך תאוה וזנות"], ומשמע מלשונו כי הסתכלות סתם שלא בדרך זנות מותרת. לו לדעתו ההסתכלות בפנויה אסורה משום חשש הרהור היה לו לאסור כל הסתכלות ולא רק הסתכלות בדרך זנות, וכמו בהלכות כ-כא העוסקות בהרהור אסר הסתכלות בבעלי חיים המשמשים זה עם זה וכדומה גם אם אין זו הסתכלות דרך זנות, כיון שלענין הרהור די בהסתכלות ואילו לאסור משום קריבה צריך הסתכלות דרך זנות דווקא^[127], וכיון שבהסתכלות בפנויה לא קיים חשש הרהור אלא חשש לא תקרבו בלבד, אין לאסרו אלא בדרך זנות.

אמנם לעיל הבאנו את היפה ללב שהסביר שמה שכתב הרמב"ם לאסור "דרך זנות" כוונתו להסתכלות שמעבר להסתכלות הנצרכת כדי להכיר את האשה לקראת נישואין, ולפי דבריו אין ראייה ממה שכתב הרמב"ם "דרך זנות" לכך שהאיסור הוא דווקא משום איסור קריבה לעריות. אך כבר הערנו לעיל שמפשט דברי הרמב"ם נראה כי

(124) הלכות איסורי ביאה פרק כ"א הלכה ג.

(125) למרות שגם הסמ"ק האוסר משום הרהור השמיט הסתייגות זו כנראה הבין שהגמ' לאו דווקא.

(126) כלל קכ"ה ג.

(127) ואולי זו כוונת הפסוק ומה "אתבונן על בתולה"- לשון התבוננות המושאל גם להסתכלות שכלית.

אסר דווקא דרך זנות [ושכן כתב האג"מ בפשט לשון הרמב"ם], ולפי מה שכתבנו דברי הרמב"ם מיושבים בלי לדחוק בהם משמעות אחרת.

אלא שעדיין יש להקשות, כיצד ניתן לומר כי לדעת הרמב"ם אין בהסתכלות בפנויה איסור משום חשש הרהור, הרי בהמשך הברייתא בע"ז שאסרה הסתכלות בפנויה משום חשש הרהור הובאו מצבים נוספים שנאסרו מאותו החשש: איסור הסתכלות בבגדי צבע של נשים ואיסור הסתכלות בבעלי חיים בשעה שמזדקקין זה לזה, ואיסור זה הביא הרמב"ם להלכה. וקשה, כיצד דברים אלו אסורים משום חשש הרהור, ואילו הסתכלות בפנויה לא נאסר משום חשש זה?

נראה לומר כי הרמב"ם הבין שדווקא דברים אלו יש בכוחם לעורר את האדם להרהור, שכן יש בהם מרכיב מגרה ומפתה. הסתכלות בבעלי חיים המזדקקין זה לזה מזכירה את מעשה הביאה, והסתכלות בבגדי צבע מזכירה את האשה ביפיה ובהדרה [כפי שכתב רש"י בגמ' ע"ז שם]. אולם הסתכלות באשה סתם איננו דבר שיש לחוש שיכוא ממנו לידי הרהור, ולכן סובר הרמב"ם שהסתכלות כזו אסורה מטעמים אחרים ולא מטעם הרהור כלל.

ראיה לדבר, הליכה אחר אשה שאסורה אפילו בפנויה, למרות שהסתכלות בה שלא לשם זנות מותרת, משום שעצם התנועות מגרות יותר^[128] וכנ"ל מקומות המכוסים. כל אלה דומים יותר לראיה דרך זנות בפנויה אך הבטה ביופייה אינה גורמת הרהור.

ג. דעת הגר"א

לפי גירסת הגר"א בברייתא באד"נ אין כאן איסור של קריבה לעריות, אלא חשש הרהור עתידי, שמא מאחר שהסתכל עליה כשהיתה פנויה, יהרהר בה אח"כ כאשר תינשא.

כן הוא גם בלשון הגר"א בביאורו לשו"ע, לגבי הסתכלות על הפנויה כתב השו"ע:

מותר להסתכל בפנויה, לבדקה אם היא יפה שישאנה, בין שהיא בתולה או בעולה, ולא עוד אלא שראוי לעשות כן. אבל לא יסתכל בה דרך זנות, ועל זה נאמר: ברית כרתי לעיני ומה אתבונן על בתולה

הגר"א^[129] ציין על המילים "אבל לא יסתכל בה דרך זנות" שהמקור הוא הברייתא בע"ז המונה את איסור ההסתכלות בפנויה תחת הכותרת של הפסוק "ונשמרת". על המשך לשון השו"ע "הרי הוא אומר ברית כרתי לעיני" מציין הגר"א^[130] לברייתא המובאת באדר"נ.

אם נאמר כי הברייתא של אד"נ אוסרת משום לא תקרבו, תהיה בדברי הגר"א סתירה, שכן לכל אחד מן המקורות שהזכיר טעם אחר, האחד [הגמ' בע"ז]-חשש הרהור

[128] מצאתי בגאון יעקב על עירובין דף י"ח: ד"ה א"ר אשי שכתב כי בפנויות אין איסור.

[129] סימן כ"א ס"ק י"ג.

[130] ס"ק י"ד.

עכשווי, והשני [ברייתא באבות ד"נ] חשש להרהור עתידי שלפי מה שהסברנו הוא מצד קריבה או גזירה או איסור עתידי?

אולם לאור האמור אין כאן קושי, שכן לדעת הגר"א איסור הסתכלות בפנויה נאסר רק משום חשש שמא יבא לידי הרהור^[131]. וגם הברייתא באד"נ שאסרה משום "שמא תינשא" אסרה מחשש הרהור לאחר שתינשא. ממילא מובנת כוונת הגר"א על השו"ע שציין על האיסור "להביט ביופייה" שהוא איסור הרהור מונשמרת, וכך כתב גם על הסתכלות דרך זנות בפנויה^[132]. לדעת הגר"א איסור הסתכלות הוא משום הרהור, ולכן גם המשך דברי הרמב"ם בדין זה שהביא את הפסוק מאיוב, אשר מקורם באדר"נ, אוסר משום הרהור. והיינו שהברייתא באדר"נ מבארת את הטעם של הברייתא בע"ז ומסבירה כי בהסתכלות בפנויה החשש הוא שמא יהרהר בה לאחר שתינשא.

יש להבין, מדוע הסתכלות בפנויה נאסרה רק מחשש שמא יהרהר בה לאחר שתינשא, מדוע לא נאסר הסתכלות בפנויה מחשש שמא יהרהר בה בשעה שהיא פנויה?

אפשר לומר כי למרות שעצם ההרהור אסור מדאורייתא גם בפנויה^[133] ולגבי הרהור אין הבדל בין פנויה לערווה, חז"ל סברו שאין לאסור גם את ההסתכלות על הפנויה מטעם זה [שמא יהרהר], וסברו כי רק באשת איש יש איסור תורה גם על ההסתכלות משום הרהור. הטעם להקלה זו הוא מכיון שחז"ל חששו שדווקא הסתכלות בעריות יש בה בכדי להביא לידי הרהור, כיון ש"מים גנובים ימתקו" ואדם בא לידי הרהור במי שאסורה עליו יותר ממי שמוותרת לו^[134], מה שאין כן בהסתכלות בפנויה, לא יבא מתוך הסתכלות זו לידי הרהור, וכל מה שיש לאסור הסתכלות זו הוא רק מחשש שמא ימשיך להרהר בה גם לאחר שתינשא.

לפי זה יש לומר שלרמב"ם היה קשה כל הלימוד בברייתא באדר"נ, שמא אסתכל אני היום ולמחר יבוא איש אחר וישאנה ונמצא שאני מהרהר בא"א, מדוע צריך איוב לכל זה ולא אסר בפשטות משום ונשמרת, כמו שכתבה הגמ' בע"ז? בהכרח בגלל שמשום ונשמרת לכד אין לאסור כיון שהיא פנויה, והאיסור מדברי קבלה הוא רק דרך זנות כי רק אז עלול להביא לידי הרהור בפנויה אחרי שתהיה א"א. זה גם הפירוש בגמ' בע"ז. היסוד הוא ונשמרת, אך חשש זה קיים רק בראיה דרך זנות [ופשט הגמ' שיש עוד סייג דווקא כאשר היא יפה].

בהמשך דברי השו"ע "ואלו הדברים אסורים בחייבי לאוין" מביא הגר"א כמקור את

(131) למרות שגם ההרהור עצמו אסור רק מדרבנן לרמב"ם, שהשמיט פסוק זה מחיבורו ומספר המצוות, אין כאן גזירה לגזירה שכן חז"ל הרחיקו כמה שיותר מן העריות שנפשו של אדם מחמדתן.

(132) שציין כמקור לאיסור את הגמ' בע"ז לא יסתכל בפנויה.

(133) כמו שכתב הב"ש שהבאנו לעיל.

(134) זו אולי גם כוונת הגר"א שגרס באבות דר"נ "נמצא שאני מהרהר בא"א, פירוש כיון שתהיה בעתיד א"א - כאילו אני מהרהר עכשיו בא"א. ראייה עכשווית דרך זנות בפנויה - יש בה בכדי להביא להרהור רק משום שזוהי הסתכלות בא"א פוטנציאלית, שהיא בבחינת מים גנובים ימתקו, ולכן היא עלולה להביא לידי הרהור גם בשלב העכשווי. ובגמ' בע"ז מצינו עוד סייג בפנויה דווקא יפה.

דברי הגמ' בשבת^[135] :

למה מנה הכתוב [במלחמת מדין] תכשיטין שבחוץ עם תכשיטין
שבפנים לומר לך כל המסתכל באצבע קטנה של אשה כאילו נסתכל
במקום התורה

גמ' זו עוסקת בהסתכלות בנשות מדין האסורות בלאו דלא תתחתן בם, וא"כ מבואר
שהאיסור הוא גם בחייבי לאוין. וצריך להבין: אם האיסור של הסתכלות בפנויה הוא
מדין ונשמרת- מדוע צריך להוסיף לאסור במפורש גם בחייבי לאוין, הרי בסברא
פשוטה אין הבדל בין עריות וחייבי לאוין שהרי אפילו פנויה אסורה מדין ונשמרת
כפי שכתב הגר"א? ואם כוונת הגר"א בציון לגמ' זו, לשאר קריבות חוץ מהסתכלות,
אין ראייה לכך מהגמ' בשבת, שהרי שם מדובר בהסתכלות האסורה אפילו בפנויה, אך
מניין שהאיסור לקרוץ ולרמוז וכו' הוא גם בחייבי לאוין, אולי הוא דווקא בעריות?

לפי מה שכתבנו בהסבר דברי הגר"א הדברים מיושבים: באמת בהסתכלות או הבטה
רגילים במקומות המגולים חשש ההרהור הוא דווקא באשה האסורה עליו, עריות
וחייבי לאוין, ולא בפנויה, וזה שחז"ל חששו גם בחייבי לאוין נלמד מבנות מדיין,
ובפנויה האיסור הוא רק דרך זנות.

ד. מקומות המכוסים בפנויה

על דברי הגמ' בברכות "שוק באשה ערוה"^[136] כתב רש"י "באשת איש". גם לגבי
האמור שם בהמשך המסכת^[137] "אחורי אשה בנהר" כתב רש"י שהוא דווקא בא"א
וז"ל "אחורי אשת איש מגבהת בגדיה מפני המים וזה מסתכל בה", וכן כתב רש"י על
האמור שם קודם לכן "נודמנה לו על הגשר יסלקנה לצדדין" שהמדובר הוא באשת
איש. צ"ע מדוע לא ייאסר גם בפנויה מצד הרהור? גם אם נאמר שרש"י סובר כפי
שכתבנו בדעת הגר"א, כי חז"ל לא חששו להרהור בפנויה שאינה ערוה, אין בזה
ישוב לדברי רש"י, שכן דברי הגר"א נאמרו דווקא על מקומות הגלויים, שם נאסרה
הראיה רק דרך זנות [שהוא איסור קריבה לרש"י באיוב] אך במקומות המכוסים,
בפשטות האיסור שווה בכל וגם פנויה בכלל? אמנם לגבי הליכה אחר אשה אפשר
לומר שחכמים לא חששו להרהור בפנויה, אך לגבי שוק באשה ערוה מה ההבדל בין
פנויה לא"א?

צריך לדחוק ולומר שלדעת רש"י חז"ל לא חששו להרהור בפנויה אפילו אם מסתכל
במקומות המכוסים, ועדיין צ"ע.

הפמ"ג^[138] הקשה על רש"י מדין דברי הקבלה של ברית כרתי לעיני? אך אולי כפי
שכתבנו, שם נאסרה דווקא ראייה דרך זנות שהיא איסור שאינו שייך רק למקומות
המכוסים אלא גם במגולים, ולא דווקא שוק.

(135) דף ס"ד ע"ב.

(136) ברכות כ"ד ע"א.

(137) דף ס"א ע"א.

(138) סימן ע"ה משבצות ס"א

16. איסור הסתכלות בקרובות

א. למה דומה איסור הסתכלות?

לעיל במאמר "חבוק ונשוק בקרובות" הבאנו את דברי הרמב"ם שכתב שמן התורה אין איסור בחבוק ונשוק בקרובות שאין לבו של אדם נוקפו בהן. לפי זה יש לברר מה דין הסתכלות בקרובות אלו. באופן פשוט נראה שיש ללמוד דין הסתכלות בקרובות שאין לבו של אדם נוקפו בהן מדין קריבה לקרובות בחיבוק ונישוק ובשינה בקירוב בשר, וכן בהיתר הייחוד עם הקרובות.

בפשטות נראה שחיבוק, נישוק ושינה בקירוב בשר חמורים יותר מאיסור הסתכלות, שהרי לדעת הרמב"ם קריבה לעריות אסורה מדאורייתא [ואפילו נגיעה היא אביזרייהו דעריות אליבא דהב"י כפי שכתבנו] ולעומת זאת לגבי איסור הסתכלות ישנם כמה אחרונים שמבינים ברמב"ם שהיא אסורה מדרבנן בלבד. בנוסף לכך החינוך והסמ"ג מסכימים לרמב"ם שחבוק ונשוק בעריות אסור מן התורה ולמרות זאת לפי החינוך הסתכלות אסורה מדרבנן, וכן הוא דעת הסמ"ג לפי אחת האפשרויות.

גם לפי הדיעות שהסתכלות אסורה מדאורייתא, עדיין איסור זה קל יותר מאיסור חבוק ונשוק, שהרי לעיל הבאנו מחלוקת ראשונים משום מה נאסרה הסתכלות. לפי הדיעות האוסרות הסתכלות בעריות מצד לא תקרבו, נראה שאיסור זה הוא במעגל רחוק יותר מאשר חיבוק ונישוק, שהרי חיבוק ונישוק הם גוף הקריבה ואילו בהסתכלות אין קריבה ממש אלא דבר המביא לידי קריבה, וממילא מי שמותר בחיבוק ונישוק מותר גם בהסתכלות. אפילו אם נאמר שאיסור הסתכלות הוא מטעם לא תתורו או משום ונשמרת [שהוא חשש של הרהורים המביאים לידי טומאה], שאז לכאורה יש לומר שאין כל קשר בין היתר חיבוק ונישוק לבין איסור הסתכלות, נראה שעדיין יש ללמוד מהיתר חבוק ונשוק להיתר הסתכלות. שכן כל הטעם להיתר חיבוק ונשוק בקרובותיו הוא כפי שכתב המאירי^[139] "שאיין היצר תקף עם אלו" או כלשונו הלבוש^[140] "שאדם לא מיגרי בקרובותיו", טעם זה אם שייך הוא לעניין חיבוק ונשוק וודאי ששייך גם לעניין חשש הרהורי עבירה וכד'. וממילא אם חיבוק ונשוק הותרו מטעם זה וודאי יש להיתר גם הסתכלות מאותו הטעם.

לאור האמור נראה כי כשם שאין איסור חיבוק ונישוק בין אב לבתו ובין בן לאמו וגם אסור ייחוד לא שייך בהם^[141], כך גם לא שייך בהם איסור הסתכלות. נראה שהיתר זה שייך אפילו בבתו הגדולה וכן בבתו הנשואה, וגם בין סב לנכדתו וסבתא לנכדה כפי שכתבנו במאמר "חבוק ונשוק בקרובות" שכל אלו הותרו בחיבוק ונישוק, וגם לגבי

139) קידושין דף פ:

140) תחילת סי' כ"א.

141) ע' במשנה בקידושין דף פ' ע"ב, מתייחד אדם עם אמו ועם בתו; וישן עמהם בקירוב בשר, ואם

הגדילו - זו ישנה בכסותה וזה ישן בכסותו. ובגמ' שם: "מ"ט? תנא דבי אליהו: הואיל ונשים דעתן

(קלות) [קלה] עליהן. מנא הני מילי? א"ר יוחנן משום ר' ישמעאל: רמז ליחוד מן התורה מנין?

שנאמר: כי יסיתך אחיך בן אמך, וכי בן אם מסית, בן אב אינו מסית? אלא לומר לך: בן מתייחד עם

אמו, ואסור להתייחד עם כל עריות שבתורה.

ייחוד מצאנו שאין איסור בייחוד עם קרובות אלו^[142] אפילו כשהן נשואות^[143]. כן הדין גם בין אח לאחותו הקטנה, שכן לגבי חיבוק ונישוק כתבנו שם שאין איסור באחותו הקטנה, וגם לגבי איסור ייחוד נחלקו הפוסקים, ויש מתירים להתייחד לפרקים אפילו באחותו גדולה^[144], וא"כ נראה שה"ה גם לגבי הסתכלות באחותו הקטנה.

לגבי הסתכלות באחותו הגדולה יש לדון, שכן מצד אחד לגבי ייחוד מצאנו כי יש מתירים להתייחד לפרקים עם אחותו הגדולה, אולם מאידך לגבי איסור חיבוק ונישוק הדבר אסור מדרבנן [ורק בקטנה יש מתירים], וא"כ יש מקום להסתפק מה הדין לגבי הסתכלות בה. אולם למעשה נראה שכיון שהסתכלות קלה יותר מחבוק ונישוק יש לדמות אותה להיתר שמצאנו בדיני ייחוד, להתיר ייחוד עם אחותו הגדולה, ולכן למעשה יש להתיר הסתכלות באחותו אפי' היא גדולה.

גם במ"ב^[145] מבואר להתיר הסתכלות בקרובות אלו שכתב על דין ברכת שהחיינו ברואה חבירו לאחר ל' יום :

ואין חילוק בין איש לאשה והיינו אם רואה אשתו ואמו בתו ואחותו כיון שהוא שמח ונהנה בראייתם.

ומסתימות לשונו נראה שמדובר גם על אחותו הגדולה.

ב. הסתכלות בדורתו

לגבי הסתכלות בשאר עריות שאין ליבו של אדם נוקפן כגון אחות אמו^[146] ואחות אביו, נראה שכיון שלגבי חיבוק ונישוק עמהן אין איסור דאורייתא, ורמת האיסור היא זהירות או לכל היותר איסור דרבנן, וכן לגבי ייחוד יש פוסקים המתירים אותו עם עריות אלו^[147], ממילא לעניין הסתכלות דינן יהיה שווה לאחות, ואע"פ שלכאורה הזכיר המ"ב דווקא בתו ואחותו ולא יותר, אין בזה קושיא שכן הוא לא פירט את כל המותרים בהסתכלות משום שזה אינו הנושא בו הוא עסק, ונקט בעניינו דוגמא, אך ה"ה גם באחות אביו ובאחות אמו מותר, וכן פסק גם הרב גרוס באום אני חומה^[148] להתיר הסתכלות בכל העריות שאין ליבו של אדם נוקפו עליהן.

ג. דברי שו"ת זכרון יהודה

בשו"ת זכרון יהודה^[149] כתב :

עוד ראיתי כתוב על שמו [של ר' דוד כהן] אסור להסתכל בעריות כגון

(142) דבר הלכה סימן ב סעיף א.

(143) שם סעיף ג.

(144) דבר הלכה שם סעיף ב.

(145) תחילת סימן רכ"ב.

(146) מובא ברמב"ם פכ"א הלכה ו.

(147) אוצר הפוסקים סימן כ"ב סעיף א ס"ק ד אות ח.

(148) דף ל"א סעי' ד'.

(149) לר' יהודה בן הרא"ש, סי' צ"ז.

א"א או אחותו או בתו או כלתו וה"ה עובדת אלילים או ישמעאלית והמסתכל בהן ענשו גדול והוא מן הדברים המעכבין את התשובה ואפי' באשה פנויה אסור להסתכל וכן הוא אומר ברית כרתי לעיני ומה אתבונן על בתולה

מבואר בדבריו כי יש איסור הסתכלות באחותו, אך דבריו צ"ע שכתב כי גם בבתו יש איסור הסתכלות וזה אינו מובן שהרי בבתו אפי' חיבוק ונשוק הותרו וכ"ש הסתכלות? לכאורה אפשר לומר שהזכרון יהודה סובר כדברי הרמב"ם בפיה"מ וכמאירי שהבאנו במאמר חבוק ונשוק בקרובות, האוסרים חיבוק ונישוק בבת נשואה או גדולה^[150] וסובר כי אסור הסתכלות שווה לאיסור חבוק ונשוק ונאסר באחותו הגדולה. אך עדיין דבריו קשים שכן מסתימות לשונו נראה שאוסר גם בבתו הקטנה ולא רק בתו הגדולה^[151].

קשה לומר כי הזכרון יהודה סובר כרמב"ן שחיבוק ונישוק אסורים מדרבנן, ומאידך סובר שאיסור הסתכלות הוא מדאורייתא, שכן תמוה לומר שאיסור הסתכלות חמור יותר מחיבוק ונישוק, וכמו שכתבנו לעיל בתחילת דברינו.

בשו"ת ויברך דוד^[152] כתב לבאר שהזכרון יהודה מדבר על הסתכלות לשם זנות ולכן אסר גם בקרובותיו ואפילו בבתו. הבנה זו מקבלת סיוע מסוף דבריו שכתב לאסור גם בפנויה, ושם ודאי שרק הסתכלות של זנות נאסרה. גם מהתבוננות בכל התשובה שם יש לסייע הבנה זו, שכן שם מדבר על ביאה על פנויה נדה ועל גויה וכן עוסק בביאת פנויה שאינה נדה, ובסיום התשובה הביא את הדברים המצוטטים לעיל, משמע שמדבר על הסתכלות של זנות.

ד. הסתכלות במקומות המכוסים בקרובות

לגבי הסתכלות במקומות המכוסים בין אב לבתו ובין אם לבנה, נראה שלפני גיל י"א שנים פשוט הדבר שמתור, שהרי אב ובתו ואם ובנה ישנים בקירוב בשר עד גיל י"א שנים וא"כ וודאי שהסתכלות במקומות המכוסים, שהיא קלה יותר, מותרת בגיל זה.

כן יש גם להוכיח מפסיקת הרמב"ם^[153] והשו"ע^[154] לגבי הגיל בו הותרה שינה בקירוב בשר. שם כתבו ע"פ הגמ' בקידושין^[155] כי ישנו מצב שגם קודם שהגיע לגיל ששערך צימח ושדים נכוננו [11 שנים] אסורים בשינה בקירוב בשר וז"ל:

אם היתה הבת בוששה לעמוד בפני אביה ערומה... אין ישנים עמהן אלא בכסותן

מתוך דבריהם יש ללמוד כי קודם גיל י"א שנים יש אפשרות שתעמוד לפניו ערומה, אלא שאם בוששה לעשות כן אסור לישון עמה בקירוב בשר. מסתבר כי אם ישנה

(150) כך ניסה לתרץ בעולת יצחק ח"ב סימן רל"ד הובאו דבריו באום אני חומה הוגי שעשועות ק"ז.

(151) וכשם שהאיסור בא"א בין בקטנה ובין בגדולה, ה"ה לגבי בתו.

(152) ח"ב אה"ע סימן קכ"ב הובאו דבריו בהוגי שעשועות ק"ז.

(153) שם פכ"א ז

(154) אה"ע סימן כ"א סעיף ז.

(155) דף פ"א ע"ב.

אפשרות שבת תעמוד ערומה לפני אביה, מותר גם להסתכל עליה במצב זה.

אלא שעדיין יש לומר שלכאורה משמע מכאן שכל היתר ההסתכלות לפני גיל י"א הוא דווקא אם אינה בושה לעמוד לפני ערומה, אך אם בושה - אולי נאסרה גם ההסתכלות ולא רק השינה בקירוב בשר, וא"כ נלמד שגם לפני גיל י"א שנים קיים איסור ההסתכלות כאשר בושה לעמוד לפני ערומה? אך נראה שאין זה כך, שהרי הטעם שבבושה לעמוד לפני ערומה אסורים בשינה בקירוב בשר הוא משום ש"יצר אלבשה" כמובא בגמ' שם, והיינו שמרגילה לדבר עבירה. טעם זה שייך דווקא בשינה בקירוב בשר ולא בהסתכלות במקומות המכוסים, וא"כ נראה שהסתכלות מותרת עד גיל י"א אפי' אם בושה לעמוד לפניו כך, ורק שינה בקירוב בשר אסורה באופן זה.

מסקנא זו נכונה לא רק לעניין ההסתכלות האב במקומות המכוסים בבתו, אלא גם לגבי ההסתכלות הבן במקומות המכוסים של אמו, שכן כמו שלגבי שינה בקירוב בשר הותר לבן לישון עם אמו כל עוד לא הגיע לגיל י"ג שנים, ולא חששו לקריבה מצידו, כך לגבי ההסתכלות הבן במקומות המכוסים באמו.

נותר לנו לברר מה דין ההסתכלות בבתו לאחר גיל י"א שנים, לשם כך יש לבדוק למה הדבר דומה. אם ננסה ללמוד דין זה מהיתר חיבוק ונשוק בקרובים - יש לומר מחד גיסא כי כיון שמותרים בחיבוק ונישוק ובייחוד כיון שאנשי כנה"ג ביטלו את התאוה לקרובותיו, כמבואר בגמ' בסנהדרין^[156], או לפי טעמו של המאירי שהבאנו במאמר "חיבוק ונשוק בקרובות", "שאין היצר תקף עם אלו" א"כ ה"ה לעניין ההסתכלות במקומות המכוסים, דמה לי מקומות המגולים מה לי מקומות המכוסים?

מאידך אפשר לומר שלמרות שחיבוק ונישוק חמורים יותר מהסתכלות והם הותרו, אין מכאן ראייה להתיר גם ההסתכלות במקומות המכוסים. כל מה שהותר בחיבוק ונישוק הוא רק במקומות מגולים ואולי ההסתכלות במקומות המכוסים חמור יותר מחיבוק ונישוק במקומות מגולים או משינה, כשהוא בבגדו והיא בבגדה.

אפשר אולי ללמוד דין זה מאיסור שינה בקירוב בשר, שנאסרה בין אב לבתו מעל גיל י"א שנים. מדין זה למדנו שלמרות שנקרינהו לעיניה של היצה"ר, או שהיצר אינו תקף בקרובים, עדיין יש דברים שנאסרו בין אב לבתו, משום שחז"ל לא דיכאו את היצה"ר בקרובות לגמרי^[157], וגם הטעם שהיצר אינו תקף באלו אינו מוחלט. לפי זה אפשר לומר שיצה"ר פועל גם בהסתכלות במקומות המכוסים בקרובות.

אלא שאין הכרח לומר כן, משום שלגבי בתו למטה מגיל י"א שנה הוכחנו במאמר "חיבוק ונשוק בקרובות" שאם בושה לעמוד לפני ערומה שינה בקירוב בשר אסורה למרות שהסתכלות הותרה, וא"כ ייתכן שלמרות שאסור לישון בקירוב בשר עם בתו מעל גיל י"א, עם כל זה אין כאן איסור ההסתכלות במקומות המכוסים שבה.

156) ס"ד. ורש"י קידושין דף פ"א: ד"ה ודר.

157) וע' גם ברמב"ם הלכות איסורי ביאה פרק כ"ב הלכה כ' שכתב: "גדולי החכמים היו אומרים לתלמידיהם הזהירו בי מפני בתי הזהירו בי מפני כלתי, כדי ללמד לתלמידיהם שלא יתביישו מדבר זה ויתרחקו מן הייחוד."

מאיך עדיין אין מכאן ראייה להתיר בה הסתכלות שכן ייתכן שלמרות שלגבי פחות מגיל י"א מצינו שהקילו בהסתכלות יותר מאשר בשינה בקירוב בשר, אפשר שמעל גיל י"א השוו דבריהם והחמירו לא רק בשינה בקירוב בשר אלא גם בהסתכלות במקומות המכוסים.

על דברי השו"ע^[158] :

טפח מגולה באשה במקום שדרכה לכסותו אפילו היא אשתו אסור לקרוא ק"ש נגדה^[159]

הוסיף בספר שולחן שלמה^[160] :

ואם היא בתו, מי"א שנה ואילך וכדלעיל בסימן ע"ג

מבואר בדבריו כי גם בבתו מעל גיל י"א שנה, טפח במקום שדרכו להיות מכוסה מביא לידי הרהור למרות פעולתם של אנשי כנה"ג^[161]. אולם ניתן לחלק ולומר שרמת ההתרחקות מן הרהור הנדרשת בדבר שבקדושה גבוהה יותר, ואפילו הרהור כ"ש מעכב^[162]. לכאורה היה ניתן לדייק הפוך, היינו שכל איסור ההסתכלות בבתו המוזכר כאן הוא דווקא בשעת ק"ש, ומשמע שמצד איסור הסתכלות אין כאן כל איסור. דאל"כ למה לי לאסור מצד ק"ש- תיפוק ליה שאסור גם שלא בשעת ק"ש? אך כל זה אינו מדוייק שהרי כתב המ"ב בס"ק א בשם האחרונים לחלוק על השו"ע ולאסור טפח באשה אפילו בעצימת עיניים, כי אין כוונת הפירוש של הפסוק "ולא יראה בך ערות דבר" שהוא לא יראה אלא שלא יהיה ראוי להיראות ולכן גם עצימת עיניים לא תועיל. לפי זה אפשר לומר שיש איסור הסתכלות במקומות המכוסים בבתו, ומה שבא השולחן שלמה לחדש הוא שאיסור ק"ש מול מקומות המכוסים בבתו הוא אפי"א אם עוצם את עיניו.

א"כ אין מכאן ראייה לשום צד: אין ראייה לאסור, שכן אולי דווקא בק"ש אסור, ואין ראייה להתיר, שכן החידוש כאן אינו שדווקא בק"ש אסור אלא שבק"ש אסור אפי"א בעיניים עצומות.

ויש להבין, הרי בערווה של ילדה סובר המ"ב שמגיל שלוש יש למקומות המכוסים שבה דין ערווה לעניין ק"ש^[163], וא"כ מדוע נקראת בתו ערווה בגיל י"א ולא בגיל שלוש? אולם יש לומר שכיון שמגיל י"א אסורים לישון בקירוב בשר, גם דיני ערווה לעניין ק"ש מתחיל בגיל זה.

158 אר"ח סי' ע"ה.

159 "מפני שזה מביא את האדם לידי הרהור כשמסתכל בו בכלל ערווה היא, ואסור לקרות ולהזכיר שום דבר שבקדושה נגד זה, כמו ערווה ממש" מ"ב סימן ע"ה ס"ק א.

160 הובאו דבריו בביאור הלכה סימן ע"ה סעיף א, ובגדר עולם פרק שמיני.

161 למרות שלא כתב מה המקור לדבריו.

162 הראיה והרחיה עד כאן הובאו באום אני חומה הוגי שעשועות אות קי"ג.

163 סימן ע"ה ס"ק כ"ג.

באום אני חומה כתב^[164] :

בבתו מותר הסתכלות אף במקום שדרכן לכסותו גם בגדולה וכן אחר הנישואין ומותר לאם להסתכל בבנה ועדין צ"ע. ובשאר קרובות הנזכרים לעיל [סבתו נכדתו אחותו אביו ואחות אמו] נראה דאסור.

לדעתו דין הסתכלות במקומות המכוסים מקביל לדין חבוק ונשוק, וכמו שהותר לחבק ולנשק את בתו הגדולה שלא נישאה, כך גם מותר להסתכל במקומות המכוסים שבה.

אלא שיש להעיר על דבריו מדוע התיר רק בבתו ואמו ולא בנכדתו וסבתו, שהרי את ההיתר להסתכל במקומות המכוסים למדנו מההיתר לישון בקירוב בשר. היתר זה קיים לא רק בבתו ובאמו אלא גם בין סבא לנכדתו [עד גיל י"א] וגם בין סבתא לנכדה [עד גיל י"ג]. וא"כ כמו שמותר לישון בקירוב בשר עם נכדתו ועם סבתו כך יהיה מותר בהן הסתכלות במקומות המכוסים.

האום אני חומה מתיר גם לאם להסתכל בערוות בנה, לכאורה כן הדין גם לכיוון השני, והיינו שמותר לבן להסתכל במקומות המכוסים באמו^[165].

לגבי הסתכלות במקומות המכוסים בשאר קרובות הביא באום אני חומה^[166] ראיה לאסור מדברי היערות דבש^[167] :

אבל בבית היה מדרך בנות ישראל להלוך בגלוי בשר קצת ואינם צנועות בלבושים, וזה היה למכשול ולפוקה בעיני זכרים הבאים, ומי הבאים דשכיחי, הם הקרובים הבאים שם, ויש להם היכרות ודש בהן, כי עם אחרים בנות ישראל צנועות ומה להם ולו, רק הקרובים רגילים בבית, בהם בעו"ה אבן נגף, כאשר יראו הקרובים האשה דמיגס גייס בהו בגלוי בשר, ובאים בעו"ה לעבירות הרבה וגירוי יצר הרע

ראיית האום אני חומה מדברי היערות דבש היא כנראה ממה שכתב "הקרובים הרגילים בבית", והבין שבלשון זו נכללים כל הקרובים שאינם אביו ואמו, ועליהם כתב היערות דבש כי יש להזהר מלגלות ערוה בפניהם. אך לדעתי אין שום ראיה, כיון שקרובים אלה יכולים להיות בני דודים, גיסים, אשת אביו, אשת אחי אמו, גיסתו, בת אחיו, בת אחותו, חמותו וכלתו, שלא שייך לומר שהאשה לגביהם היא בגדר ערוה שאין ליבו של אדם נוקפו עליה, אך לעולם בקרובות משפחה המוזכרות ברמב"ם [אחותו, סבתו, נכדתו ודודתו] אפשר שמותר.

א"כ למעשה בקרובות שאינם בגדר ערוה, לכו של האדם נוקפו עליהם, ולכן אסור

164 שם דף ל"א.

165 במקום אחר בדף פו בהוגי שעשועות אות תתכ"ג כתב בשם קונטרס מבעד לצמתך פ"ד אות ט, כי גדר בפני אחרים שאסור לאשה לגלות שעה אפילו בביתה הוא גם בפני בניה הגדולים. וע' עוד שם בעדות משמיעות סימן כ"א התיר רק עד גיל י"א. ולכאורה הוא שונה ממה ששמע מלשונו שהבאנו.

166 שם הוגי שעשועות אות קט"ו.

167 לר' יונתן אייבשיץ, דרוש ט.

להסתכל בהם במקומות המכוסים. אולם בקרובות שאין לכו של אדם נוקפו עליהם [אחותו, סבתו, נכדתו ודודתו] אין ראייה לאסור, אולם האום אני חומה אסר גם בזה וכן יש לנהוג למעשה.

ה. הסתכלות להנאה

לגבי הסתכלות במקומות המגולים בקרובותיו כתב המ"ב^[168] לגבי ברכת שהחיינו ברואה חבירו לאחר ל' יום :

ואין חילוק בין איש לאשה והיינו אם רואה אשתו ואמו בתו ואחותו כיון שהוא שמח ונהנה בראייתם.

בספר אום אני חומה^[169] לרב גרוס התייחס לדברי המ"ב הנ"ל וכתב לדייק בדבריו לגבי ההסתכלות המותרת "ואפשר שגם הסתכלות בכוונה להנאה מותר". דיוקן מתבסס על לשון המ"ב שכתב 'שמח ונהנה', והבין הרב גרוס שכוונת המ"ב לשני מצבים, או ששמח או שנהנה בראייתו. אך יש להעיר על דבריו, דברי המ"ב לקוחים מתוך השערי תשובה על השו"ע שהעתיק הלכה זו משו"ת הלכות קטנות למהר"י חגיז^[170] וזה לשונו שם :

הא דכתב הרשב"א דאין חילוק בין זכרים לנקבות [לעניין ברכת שהחיינו] זהו בכתו ואחותו ואמו ואשתו

המ"ב הוסיף מדעתו את המילים "שמח ונהנה" משום שהבין שאם לא כן- מדוע יברך? בדברי הלק"ט נראה שכוונתו רק לשמחה ששמח בזה שרואה את קרוביו ומה לי קרוב או קרובה, אך לא בא להתיר הנאה מיופיה. ונראה שזו גם כוונת המ"ב, ומה שכתב 'נהנה' אין כוונתו להנאה מיופיה ומצורתה, אלא הנאה מעצם העובדה שרואה את קרוביו. וודאי אין שום ראייה מדבריו להתיר ראייה של תאוה וזנות כפי שכתבנו, כי גם בחיבוק ונישוק מסוג זה אין שום התר.

האום אני חומה הסתפק האם ההיתר ליהנות מראייתו קיים גם בהסתכלות אב בכתו ובן באמו, מקומות המכוסים. וז"ל^[171] :

ואולי מותר אף בהסתכלות להנאה וגם בנשואות, ואף דבק"ש מבט י"א אסור לקרות כנגדה, כמבואר בבה"ל ר"ס ע"ה, אפשר דהתם חיישי טפי. ומ"מ צ"ע לדינא דאפשר דהסתכלות במקומות המכוסים חמירא טפי ואסירא, ובכלל זה הוי נמי שערות הראש בנשואות.

בתחילת דבריו רצה להתיר להסתכל אף במקומות המכוסים בשאר קרובותיו אפילו אם נהנה בראייתו, אך למעשה לא סמך על זה להקל, ואסר הסתכלות במקומות המכוסים בקרובותיו אם כוונתו להנאה.

(168) תחילת סימן רכ"ב.

(169) ברה כחמה ליד ציון קי"ב.

(170) סימן רי"ג.

(171) הוגי שעשועות קי"ג.

17. תוקף האיסור כיום

הספר חסידים^[172] כתב :

נשים יושבות בין האנשים, שהרהורים שם לא יתכן לברך שהשמחה במעונו.

על דברים אלה כתב הלבוש^[173] :

ואין נזהרין עכשיו בזה ואפשר משום דעכשיו מורגלות הנשים בין האנשים ואין כאן הרהורי עבירה כל כך דמייא עלן כקאקי חיוורי (אווזים לבנות) מתוך הרגלן בינינו וכיון דדשו דשו.

לכאורה לאור דברים אלה יש להקל גם באיסורי הסתכלות בזמננו? אולם ודאי אין לומר כן, שהרי הלבוש עצמו הביא את כל איסורי הסתכלות^[174]. מה שכתב הספר חסידים הוא שכאשר יושבים בחדר אחד, גם אם מביטים בראיה אגבית סובר הספר חסידים כי הדבר עלול לגרום להרהורים ברמה המונעת מלברך, ועל זה כתב הלבוש דמייא עלן כקאקי חיוורי אך להסתכל בהדייא ודאי אסור.

גם צריך לומר שכל לימוד הזכות של הלבוש היה על נשים ההולכות בלבוש צנוע ולא על ההולכות בלבוש פרוץ כפי המצוי כיום, ולצדדי ראיתי עורכי חופות בהן הכלה וקרובותיה הולכות בלבוש פרוץ שא"א לעמוד בחופה כזו, וודאי שא"א לברך מול פריצות כזו. גם אם בזמן הברכה עוצמים את עיניהם וסומכים על שיטת המחבר שסובר שדי בעצימת עיניים בשביל לפתור בעיה של ברכה לפני ערווה^[175], עדיין יש כאן בעייה חמורה של הסתכלות, שהרי פשוטה לפנייה ופשוטה אחריה הם מוקפים כעכנא באותם נשים ועומדים שם כשעה חדא, וכי עיניים להם ולא יראו?

גם דברי הסמ"ק שהבאנו לעיל שהסתכלות שלא לשם זנות אך לשם הנאה אסורה גם היא מדאורייתא מן הציווי 'ונשמרת', ואי דמיינ עליה ככשורי או כקאקי חיוורי שרי, אין בה כדי להתיר הסתכלות כיום. כל כוונתו של הסמ"ק היא להביא הבדל עקרוני שהיה קיים בזמן הגמ' כדי להסביר מדוע היתה התורה צריכה להביא שני פסוקים: אחד לשם זנות ואחד שלא לשם זנות, ומי הוא זה ואיזה הוא שיכול לרקוד עם הכלה על כתפיו ולומר שדמייא עליה ככשורא?

18. זאת תורת העולה

1. אסור להסתכל בנשים שמוגדרות כעריות לגבי המסתכל, וכן אסור להסתכל בנשים האסורות עליו משום לאו.

[172] שצ"ג ותתש"כ.

[173] קונטרס המנהגים אות ל"ז.

[174] אבן העזר סימן כ"א סעיף א.

[175] וכתב לי הרב אורי כהן שליט"א ששמע בשם הרב בר שאול זצ"ל שהציע שהרב יחזיק סידור באופן שכאשר קורא ממנו יכוין כלפי הריצפה, ואז יועיל גם לסוברים כי אסור לומר דברים שבקדושה בפני הערוה גם אם עוצם עיניו וחייב להסיט פניו דווקא.

2. לדעת הרבה מן הראשונים^[176] ההסתכלות נאסרה מן התורה. יש אוסרים מצד "לא תתורו", יש אוסרים מצד איסור קריבה לעריות ויש אוסרים מצד איסור הרהור שנלמד מ"ונשמרת מכל דבר רע". האיסור קיים גם אם האשה אינה יודעת שמסתכלים עליה.
3. לדעת חלק מן הראשונים^[177] איסור הסתכלות בנשים הוא מדרבנן.
4. בדעת הרמב"ם נחלקו אם הוא דאורייתא או דרבנן. הבית שמואל והפני יהושע סוברים שהאיסור מדרבנן. דעת העצי ארזים והמחצית השקל שהאיסור מדאורייתא. ודעת הפני משה שלרמב"ם הוא דאורייתא רק במסתכל לשם זנות. בדעת המ"מ בהבנת הרמב"ם הסתפקנו אם הוא דרבנן או דאורייתא.
5. האגרות משה הבין בדעת הרמב"ם כי הסתכלות אסורה משום לא תקרבו, אולם זה דווקא אם יש בהסתכלות זו קירבה לערוה, אך אם האשה לא יודעת שמסתכלים עליה אין כאן איסור של לא תקרבו^[178].
6. לדעתנו הרמב"ם סובר שיש איסור תורה בהסתכלות והוא נובע מלאו דלא תקרבו, גם אם האשה אינה מודעת לכך שמסתכלים עליה, שכן ההסתכלות היא תחילת תהליך הקריבה. אך הפסוק לא תתורו אינו עוסק כלל באיסור הסתכלות.
7. בדעת הטור והשו"ע העלנו כמה אפשרויות או שהאיסור הוא מצד ונשמרת שהוא דרבנן לרמב"ם או שהוא דאורייתא מצד לא תתורו או מצד קריבה לעריות.
8. סוף דבר הכל נשמע כבר פסק הרמב"ם ובעקבותיו השו"ע שאסור להביט ביופייה של אשה שהיא ערוה או חייבי לאוין והמסתכל באצבע קטנה של אשה [שאינה ממקומות היופי] ונתכוון ליהנות, הרי הוא כמי שמסתכל במקום התורף.
9. אסור להרהר בכל הנשים [גם אלו שאינן עריות או חייבי לאוין] מצד איסור ונשמרת מכל דבר רע שלא יהרהר אדם ביום ויבוא לידי טומאה בלילה. לחלק מהראשונים הוא איסור דאורייתא^[179] ואילו דעת הרמב"ם נראה שהוא דרבנן.
10. גם על פנויה שאינה נידה [ילדה מתחת לגיל 12, שאז כבר מתחילה לראות בדר"כ] יש איסור דרבנן להסתכל דרך זנות. יש אומרים כי כל שמסתכל יותר ממה שצריך כדי לישא אותה נקרא הסתכלות דרך זנות, אך מפשט לשון הרמב"ם נראה שגם הסתכלות יתרה מותרת כל שלא עושה כן בדרך זנות.
11. לפי האמור בהלכה הקודמת, מותר לראות הופעות של בנות בבית הספר כל שלא הגיעו לגיל 11 [שאז חלקן כבר ראו דם], כל שלא שרות ולא רוקדות [או שרוקדות בפני אור עמום ואינו יכול להבחין בגופן]. היתר זה הוא גם אם מתכוונן בהצגה ונהנה ממנה ובלבד שלא יסתכל בדרך זנות. אם הבנות שרות או רוקדות עיין מה שכתבנו בסוף מאמר הפרדה בשעת הריקודים.

[176] ר' יונה סמ"ק ר"ן מהר"ם חלאווה ר' דוד.

[177] יראים ורמב"ן.

[178] ליסוד זה הסכים האג"מ בשתי התשובות, אלא שבתשובה הראשונה הוסיף שיש כאן גם איסור מצד "ונשמרת", אך השמטנו זאת משום שבתשובתו המאוחרת נראה שאינו סובר כן.

[179] תוס' סמ"ק רמב"ן ר' יונה.

12. מותר להסתכל במקומות המגולים בקרובות המותרות בחיבוק ונישוק, והם: אביו ואמו, אם אביו ואם אמו, בתו, בתו וכתו בנו.
13. גם בעריות שאין ליבו של אדם נוקפן כמעגל המשפחתי הרחב יותר אין איסור הסתכלות במקומות המגולים. לכן אין איסור הסתכלות באחותו הגדולה, אחות אביו או אחות אמו, למרות שהן אסורות בחיבוק ונישוק.
14. לעניין הסתכלות במקומות המכוסים יש הבדל בין הורים לבין שאר קרובים. מותר לאיש להסתכל במקומות המכוסים של בתו מתחת לגיל י"א, וייתכן שגם לאחר גיל זה מותר כפי שכתב הרב גרוס באום אני חומה שכתב:
- בבתו מותר הסתכלות אף במקום שדרכן לכסותה גם בגדולה וכן אחר הנישואין ומותר לאם להסתכל בבנה ועדין צ"ע^[180].
15. כמו כן מותר לבן עד גיל י"ג שנים להסתכל במקומות המכוסים של אמו.
16. מותר לסבא להסתכל במקומות המכוסים של נכדתו עד גיל י"א, וכן מותר לנכד [עד גיל י"ג] להסתכל במקומות המכוסים של סבתו.
17. לגבי אחותו הגדולה אחות אביו ואחות אמו, יש מקום להסתפק שאולי גם בהם שמותר להסתכל במקומות המכוסים שבהם, אולם באום אני חומה אסר וכן יש לנהוג למעשה.
18. בספר אום אני חומה^[181] לרב גרוס רצה לדייק מתוך דברי המ"ב כי כאשר הותרה הסתכלות במקומות המגולים בקרובותיו, היתר זה כולל גם הסתכלות בכוונה להנאה. בגוף המאמר דחינו ראיתו וכתבנו כי כמו שחבוק ונישוק של תאוה נאסר, כך נאסר גם הסתכלות שיש בה הנאה.
19. גדרי האיסורים יפורטו בע"ה מאמרים הבאים.

לסיום ע"י מה שכתב החפץ חיים בספרו שמירת הלשון^[182]:

וּנְסִיחָה זֶה יָדַע הָאָדָם, שְׁכָל אֱלֹהֵי הַחַיִּים, דִּהְיִינוּ הָרְאִיָּה וְהַשְּׂמִיעָה וְהַדְּבֹר, שְׁנִטְעַת הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּנַפְשׁוֹ, בְּשֵׁם שְׁהֵם נְחוּצִים מְאֹד לְאָדָם בְּעוֹלָם הַזֶּה, כְּאֲשֶׁר יָדוּעַ לְכָל, יוֹתֵר מִזֶּה הֵם נְחוּצִים מְאֹד לְנַפְשׁוֹ, דִּהְיִינוּ בְּעֵינָיו לְרְאוֹת בְּנֶעֱמַם ה', וְעַל זֶה הִתְפַּלֵּל דָּוִד (תְּהִלִּים כ"ו ד'), "לְחַזוֹת בְּנֶעֱמַם ה' וְגו', וּבְאָזְנוֹ לְשִׁמְעַת דְּבָרֵי אֱלֹקִים חַיִּים בְּגֵן עֵדֶן, וְכִדְאִיתָא בְּמִדְרַשׁ פְּרָשַׁת תְּבוּא, שֶׁהַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עֲתִיד לְלַמֵּד תּוֹרָה עִם יִשְׂרָאֵל לְעֲתִיד לְבוֹא, וּבְפִיו לְדַבֵּר בְּדְבָרֵי תּוֹרָה בְּגֵן עֵדֶן:

וְהִנֵּה יָדוּעַ, שְׁכָל תּוֹחֵלֶת הָאָדָם, מִי שֶׁהוּא בְּשֵׁם יִשְׂרָאֵל יְכַנֶּה, הָעֵקֶר הוּא

(180) במקום אחר בדף פו בהוגי שעשועת אות תתכ"ג כתב בשם קונטרס מבעד לצמתך פ"ד אות ט, כי גדר בפני אחרים שאסור לאשה לגלות שערה אפילו בביתה- הוא גם בפני בניה הגדולים. וע' עוד שם בעדות משמיעות סימן כ"א התיר רק עד גיל י"א. ולכאורה הוא שונה ממה שמשמע מלשונו שהבאנו.

(181) ברה כחמה ליד ציון קי"ב.

(182) פרק ל'.

לזכות לחיי העולם הבא, שזהו התענוג הגדול מכל חמודי תבל, וכמאמר התנא באבות (ד' י"ז). יפה שעה אחת של קרת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה. וידוע מה שכתבו כמה ספרים, וכזה כתב גם כן הגר"א על הפסוק (משלי י"ג י"ג), "בז לדבר יחבללו", שפאשר האדם מבזה איזה דבר מצוה, הוא מחבל את עצמו, כי כל דבר באיבריו יש לו פח חיוני מן המצוה, כי רמ"ח מצות עשה הן כנגד רמ"ח איברים שפאדם, כדאיתא במדרש, ונמצאת אחר כך חבלה בנפשו באותו האיבר:

ונמצא לפי זה אם לא היה נזהר בעודו בחייו בזה העולם בלח הראיה שלו, והיה הפקר אצלו להביט במה שאסרה תורה, ידע בברור כי לעתיד לבוא יהיה כמו סומא, ולא יוכל להביט באור ה', ודגמת מי שהוא חולה בעיניו, אינו יכול לראות באור הנשמה. והנה ערך הקלוקל בעיניו תלוי לפי ערך הפקרו:

להגה"ה - והן המתפונן להביט בנשים - לבד מה שהדבר מביא לידי הרהור, ולפעמים לידי ז"ל - הוא מטמא בזה את עיניו, והן המביט בספרי אפיקורסים וליצנים, אפלו אם לא יקראם בפיה, על כל פנים הוא מטמא בזה את עיניו ואת מחשבות לבו, ועל זה אמר הכתוב (במדבר ט"ו ל"ט), "ולא תתורו אחרי לבבכם" וגו', ואמרו חז"ל (בברכות י"ב ע"ב), "אחרי לבבכם" - זו מינות. ובפרט הקורא בהם בנדוא הוא בכלל קורא בספרים חזוניים, ועין בסנהדרין ריש פרק חלק, מה דאיתא במשנה גדל העגש על זה. ועין בשלחן ערוך אורח חיים סימן ש"ז סעיף ט"ז ובמשנה ברורה ובאר היטב ובבאור הלכה שם]:

וכמה יתמרמר האדם על זה לבסוף, שתחת רגע אחד של הנאה בכל פעם שהלעיטו היצר בפתויו, השחית את עיניו והחשיכם, במה שהמשיך בכל פעם את רוח הטמאה של רוח זנונים עליהם:

והעין הוא הפתח הראשון של יצר הרע, שדרכו נכנס פח החמדה והתאנה בלב האדם, שעליהם הזכרנו מן התורה במעמד הר סיני, וכמו שאמרו חכמינו זכרונם לברכה, העין רואה והלב חומד וכלי המעשה גומרים. ועל זה נרמז באיכה (ג' נ"א), "עיני עוללה לנפשי מכל בנות עירי", [והינו בנות עירי רומז על פחות הגוף, שהוא גם כן מכנה בשם גוף, וכמאמרם (נדרים ל"ב ע"ב), עיר קטנה - זה הגוף. ורמז שהעין השחיתה לנפשו יותר מכל שאר פחות הגוף, שכלם לא באו לגמר אלא מה שהתחיל בעיניו]:

